

(ნამდვილი მოთხრობა.)

თუმცა ტფალი ბუნების შვილი ვარ, მაგრამ მაინც არ ვახლავარ სიცხის მოყვარული და ამის გამო, ერთს ზაფხულში, როდესაც მხურვალე მზის სხივებისგან გამოჯანრებული თვთქმის მთელი პეტერბურღი გაღებარგა სანაფხულოდ ახლო-მახლო სოფლებში, მეც ჩავეგეკი ეკიპაჟში და გავეკანე პარგოლოვოსაკენ. სოფელი პარგოლოვო თვრამეტის ვერსტით შორავს სატახტო ქალაქს, არის მალლობი აღილი, ძალიან გრილი და მით ზაფხულში ამო — მემთვსებელი. მზე ახალი ჩასული იყო, რომ მევედით სოფელში, გრილი ნიავე წყნარის დაბერვით ჰთანტაედა ყვაეილთ სუნვლებს და კეთილ-მეზაეებული ჰაერი ახალისებდა ზამთრით დაჩაგრულ ბუნებას. მეზაფხულეები დედაბუდიანათ გარეთ გამოფენილ-იყენენ სასეიროდ; მე გზის პირად ეკიპაჟი მივაყენებინე, და თვთონ კი გადავბტი და ფეხ-ფეხ ავეევი ქუჩას. მართლ-მორწმუნე რომ ეყოფილყავ, მამინის აღგი-

14.

ლი, სხდაც იმოდენი მშენიერი ქალები ერთად შეგროვებულ იყვნენ, მაჰმადისაგან დაპირებული სამოთხე მეგონებოდა და იქვე მოვიფთხნდი ფეხს, მაგრამ რადგანაც ქრისტიანი გახლავარ და მასთანაც ცოტა მორცხვი ყმაწვილი, თვალი ავარიდე ქალებს და სახლებს ღებუწყე თვალიერობა. ჯერ კიდევ არ გადახედვა ოცი ბიჯი, რომ ღრიალით მომესმა: „თქვენო კეთილ-შობილებაე! ბატონო! აჰ ბატონო!“, მოვიხედე და ენახე, რომ ორი მთერალი რუსის მუჟიკი ერთმანერთს ჩაფრენოდენ; მე რომ შემომხედეს, ხელი აუშვეს ერთმანერთს, პირველმა ჯერ თაყვანი მსცა და მერე ღბიჩოქა ჩემს წინ, მეორე კი სალდათურად ქუდ მოხდლილი გამოამეჭიმა.

„თქვენო კეთილ-შობილებაე! „მომამხზხ ხელახლად დაჩოქებულმა.

— „რა გინდა ჩემო ძმაო?“, ვუთხარი მე ცოტა გაკვირვებით.

— როგორ თუ რა მინდა? გხნა ვერა მხედაეთ ბატონო? მომიტევეთ! დანაშაული ვარ! მთერალი ვხარ! გახეთქილი, ვარ.

— ღმერთმა შეგარგოს! ჩემი რა საქმეა? ასეთიც გიქნია რომ

— არა, თქვენო კეთილ-შობილებაე! თქვენო ხარისხონებაე! ბატონო! ნუ გამიწყრებით! ჩვენი მამასახლისიც ითურება ხოლმე და მაშინ ასე ანბობს, რომ სიფრთხილე

სირცხვილი არ არის, ღეთის გაჩენილიაო...

— მაშ, თუ მოძღვარიც მაგას გეუბნება რალაში გე-
შინია?

— არაფრის, თქვენო მაღალ კეთილ-მოზილებავ! ჩემი
სიმთვრალე მაინც სულ სხვა არის? ჩვენს სოფელში ჩემი-
სთანა პირველი ხარისხის ლოთი არ იპოება! ვასილ ივანიჩს
ხომ იცნობთ? იმას ეინ არ იცნობს! ჩვენი მამასახლისია,
ისიც კი თვრება ხოლმე, მაგრამ მე ვერ მამწვდება ლო-
თობაში! მე მთელმა სოფელმა დამამწმა პირველ ხარის-
ხის ლოთად.

— მომილოცავს! კარგს ხელობაში ბრძანებულ ხარ.

— თქვენო ბრწყინებლებავ! ნუ დამცინით! სიხარულით
ვთრები. უმიზნოთ ხომ არა: უმიზნოთ შაბათობით ჩვე-
ნი მამასახლისიც თვრება და მე კი სიხარულით! სიხა-
რულით!

— რის სიხარულით?

— ჯერ არ შეგიტყვიათ? ახალი განთავისუფლებული
ვართ! თავისუფლება რომ გამოგვიმცხადეს, უქაზი რომ
წაგვიკითხეს, მასუკან სულ ასე მთვრალი ვარ.

— მერე და რამოდენი ხანია მასუკან? როდის იყო ებ
ანბავი?

— მუხინს რომ ძროხა დაეღრა, მაშინ.

— მავისი რა მოგახსენო და თქვენ რომ თავისუფალი
ხარ, მის შემდეგ ოთხი წელიწადია! აღრე არა სეამდი?

— როგორ არა, ჩემ ნახსოვრობაში სულ ესეა, ადრევეც ძალიან ელოთობდი, მაგრამ მაშინ საბატონო ვიყავით და ჯაერით ელოთობდი...მწუხარებით!

— მაშ თითო მიზეზი აღარ გამოგლევია. ახლა რაღას აპირებ, არ მოიშლი, აღარ გაათავებ მაგ საძაგლობას?

— როგორ არ მოვიშლი? აღთქმაც მაქვს დადებული!

— როდის?

— როცა მოგვედები მაშინ! ვანიუშას კი არც ახლა დავაღვივებ, ვანიუშა ჩემი შეილია, რომ გაბედოს დათრობა, მოეჭკავე. ამიტომ რომ შამა ეარ და მამას შეუძლია მისი შეილის მოკვლა, კანონია და სამართალი, თქვენო ხარისხოვნებაე!

რასაკვირველია, რომ ამ გვარ მუსაიფით ჩვენი პირველი ხარისხის ლოთი კიდევ დიდხანს გააჭინურებდა, მაგრამ მუხთის თავებმა ედარ იმაგრეს და გაკოტრიალდა ტალახში; მაშინ შეორე მუჟაჟმა ხელი სტაცა წამოასაყენებლად და ისე ააყენა, შგვიერად თვთონ წამოიბლაჟა საცოდავი. სასწორით ერთი რომ წამოდგებოდა შეორე დაეშეკბოდა ხოლმე და მშველელი არ გაუჩნდათ საწყლებს. მე კი ორნივე შევატოვე და მიემართე ერთი სახლისაკენ, სადაც დერეფანმა ცრძელ ფიკარზედ ისხდენ სოფლელები და იმღერდენ; მივდი, მივესალმე, გამარჯობა ეუთხარო და ეჭკითზე სახლით უსაღმე იცით გასაქირავებელითქო?...მომღერლებმა ამით ვაღვივრ ჩამათვალაერეს, და რომ ვერ შენიშნეს ჩემს ტანი-

სამოს ვერაფერი ნიშანი დიდკაცობისა, ყურადღებაც აღარ მომაქციეს; ერთმა კი დაცინებით მითხრა: სხვაგან იუთხე და შეიტყობო! ამ დროს ჩემმა კუჩერმა მოარიხინა კალასკა და დიდას სიშდაბლით მომახსენა: „თქვენო ბრწყინვალეებო, თუ მოცდას აპირებთ, ერთს საათს მაინც, ნება შიბოძე ცხენები შეეასვენო და ქერი ებჭამო“. ამ სიტყვებმა ფინთხივით გაირბინეს მომღერლების ყურებში, ისინი მარლათ წამოცვიდნენ ზეზედ; მოიძლიბეს ქუდები და კრძალვით გამომეჭიმენ. მე დიმილი მომერია და ვეკითხე: „სახლი ზომ არსად იცით გასაქირებელითქო.

— ამ ჩვენ სოფელში აღარსად განლაგსთ. დიდი ხანია რაც დაქირავდენ!. მიპასუხა ერთმა ბერიკაცმა.

— მე ერთი ორი ოთახიც შეყოფა თუ კი სადმე იშოვება!

— აღარც ოთახები გახლავან ცალიერები თქვენო ბრწყინვალეებო!

— რაღა გაეწყობა!. ეის სახლი ეისი არის, მომორებით რომ დგას ტყეში?

— ჩემი განლაგსთ! — მიპასუხა თავის ფხანვით ერთმა მუჟიკმა.

— ეინა დგას და რას გაძლევენ ქირას?

— არაფერ, ეშმაკები დგანან!

— როგორ თუ ეშმაკები? რათ უწყრები იქ მდგმურებს?

— არა, მართლბ ეშმაკები დგანანო, მიპასუხეს სხვებმაც.

მე გამტყრებით შევხედე სახლის პატრონს.

— დიახ ბატონო, დღიწყო სახლის პატრონმა, ეშმაკები დგანან!

მასუკან რაღაც ის ნემეცი ჩამოაღრჩეს, აღარ გამოლოულან, იქ დგანან!

— ვინ ნემეცი ჩამოაღრჩევს?

— ერთს ზაფხულში ვიღაც ნემეცმა დაიქირავა ის სახლი, მორთო, მოაწყო მდიდრულათ და ბარე საში თვე იდგა, ბოლოს ერთს დღეს ჩამომღრჩეალო ნახეს; ანდერძი დაეტოვებია და რადგანაც იმას ნათესავე არაფინა ჰყოლია, ყოველიფერი ჩემს ცოლს დაუტევა, ფულები რაც იყო, ან ვერცხლოულობა ვიღაც კაცმა აწერა: ჯერ ანგარიშს შევიტყობთ, რადგანაც ფორმა მოითხოვსო და მერე ისევე დაგიბრუნებთო, მაგრამ აგერ ეს მესუთე წელიწადი გარბის და ჯერ თვალით არსად სჩანს... ბარგი ბარხანა კი ჩვენ დავგიტოვეს, მაგრამ რათ გვინდა, ვინ მოჰკიდებს ხელს, ეშმაკებისა არის, ქრისტიანი, მონათლული როგორ შეეხება. სულ ხელ უხლებლათ იმ სახლშივე ჰყრია და ეშმაკები არახუნებენ ღამ-ღამ....

— რას ანბობ ბიჭო? მასხარობ თუ მართლა ანბობ?

— მართლა, თქვენო ბრწყინვალებავ, იმ დღეს აქეთ ვინც იქირავა, სულ ყველა გამოყარა ეშმაკებმა. ველარავინ გასძლო! ამინებენ! და ახლაც ბატონო ყოველ-ღამ ისეთი

ანბავი აქვს და ხარხარი, რომ ახლოს ამ სოფელს ველარავის გაუვლია შიშით! მღვდელიც ბევჯერ შიეიყვანეთ, პარაკლისი გადაეხდევინეთ, აიზმა ვასტურებინეთ მაგრამ მაინც არა ეშველა რა, ვერ გამოვლიეთ ის ეშმაკები?

— არ შეიძლება, რომ მაქირაეოთ ის სახლი!

— მერე და ეშმაკებს რას უზამთ? არ გეშინიათ?

— ეშმაკების ჯაერი ნუ გაქვთ? ისინი მე არ მერჩიან!... მაქირაეობთ თუ არა?

— თქვენი ნება იყოს! მითხრა გაკვირებულმა მუჟიკმა

— მაშ წამიყვანე და მიჩვენე სახლი!..

ხალხს ისე გაუკვირდა ჩემი გამბედაობა, რომ სულ ყველა ერთიანათ მე გამომყვეს; მივედი, ენახე, დავათვალიერე სახლი, შართლად და მომეწონა: სოფელზედ გამოარებით შუა გულ ტყეში იდგა ერთი მშვენიერი სახლი ხუთ ოთახიანი, მშვენიერი მოწყობილი და მორთული!

— რას დამჯერდები ქირას? ეჭვითხე სახლის პატრონს.

— რაც თქვენი ნება იქნება! ხუთი თუმანი მიბოძეთ—მითხრა თავის ქეპით.

— მამ კარგი ჰა ეს ერთი თუმანი შენ და სხვას ერთი თვის შემდეგ მიიღებ.

— არ შეიძლება, რომ სულ ახლავე მიბოძოთ! ვინ იცის რომ რამე ავტეხონ ეშმაკებმა, ჩამოგალჩონ თქვენც იმ ნემეცივით, მერე ვინღა გადამიხდის დანშთენ ფულებს! რაც დაგრჩებათ იმასაც სხვები წაიღებენ თქვენო ბრწყინვალეებაე?

— მაშ კარგი, როგორც ბარგს გადმოვიტან, იმდღესე მოგცემ დანაშთენ ოთხს თუმანსაც და ახლა კი მშვიდობითქო. . ეუთხნარი და გახარებული დაებრუნდი პეტერბურღში, —

მეორეს დღეს დილით აღრე, რაც გამაჩნდა, ბარგი თუ ბარხანა გავისტუმრე სოფელში და მე შუადღემდის აღარ დაედგომივარ გზას, შუადღისას კი მეც გამოვემგზავრე პარგოლოვოსაკენ; გზაზედ ცუდი ნიშანი არა მინახავს რა: არც კურღლელს გბდაუჭრია გზა და არც ხუცესი შემომყრია, მხოლოდ ერთი ვიღაც ლბმაზი შავ-წვერებანი კაცი კი შემომხვდა პეტერბურღისაკენ მიმავალი და ისეთის ბოროტულის დაცინებათ დამიწყო ყურება, რომ მე, უნდა გამოგეტყდეთ, არაფრათ მიამა. —

ერთის ვერსით რომ მიეუახლოვდი პარგოლოვოს, გადავხტი ვკიპაჟიდამ, ის საურმე გზით გავისტუმრე ცარიელი და მე კი დეადეჟი საქვეითო გზას, რომელსაც ორპირად მარჯვნივ და მარცხნივ ხეები აქვს ჩაყოლებული. ის ხეები იშნაირად ღმზდილან, რომ ერთი პირის ხეების შტოები მეორე პირის ხეების შტოებში გაყრილ — გამოყრილან და იმგვარად შეუკრავთ თალი, რომ შუადღის სხივები იმ გზაზედ ველარ ვცემიან; აღგია მუდამი ჩერო და მისგანო, რა მაგისტანა სიცხე იყოს, მაინც ჰგრილა; ხშირად შუადღობით გუვერნანტკებს იქ გამოჰყავთ ხოლმე საბურთლოთ პატარ — პატარა ყმაწვილები, მაგრამ იმ დღეს კი ბევრი

ვერავენ შეწინაშენ გარდა ერთის ქალისა და მასთანა პატარა
ყმაწვილის სამის თუ ოთხის წლისა. იმ ქალმანც შორიდ-
გან შემომატანა თვალი, მაგრამ რომ შემატყო მეც მიეჩე-
რებოდი, ყმაწვალს მოჰკიდა ხელი, დაუწყო რაღაც ჩურ-
ჩული, დიდხან. ეჩურნულა და ბოლოს აიღო ხელში გაშ-
ლილი წიგნი და დაიწყო მისი კითხვა. ამ სიშორეს ეს ყმა-
წვილი ქალი რას ჩამოუყვანია თქო, მაგრამ უთუოთ ვი-
ლაცას ენდა მოელოდეს თქო, ვიფიქრე, და მიეხედე უკან.-
უკანიდან მომავალი ვერავენ დღეინახე და წინედამ კი რა-
ღაც დამეტკა ფეხებზედ, უცებ მოვიხედე და ენახე, რომ
ჩემ წინ ბურთი კოტრიალობდა; პატარა ყმაწვილი ბაჯ-
ბაჯით გარბოდა და მეძახოდა, „ძია, დაიწილე! დაიწილე
ჩემი ბურთიო!“. ბურთი^ა ხელში ავიღე და ყმაწვილი რომ
მომიხსლოვდა მის სათხროვებლად. ვუთხარი: „რათ მესრო-
ლეთქო? ალა შე ალ გესლოლე ძია! დედამ გესლო-
ლა!„

- შერე რათ მესროლა, კინელამ ფეხები დამამტერია!
- შე ლაფიცი, დედამ გესლოლა! მამეცი ბუთი!
- ჩემგან ამ ბურთის მოცემა აღარ შეიძლება! ტყვი-
ლა ნუ მთხოვ!
- მომეცი, თვალა დედას დაგბსმენ?
- რამენადვლება! მერე რას მიზამს დედა შენი!
- ლას და გაგიწყლება.
- როგორ გამიწყლება!

— კუთხეში დაეყენებს.

— დაედგები, რამიჭირს.

— ცაის ალალ გასმევს! კაფეტს ალალ-გაჭმევს! ალალ გაყოცებს!

— უიშე! ეგ კი საშინელი იქნება! წაიღე, წაიღე! მაგრამ მოდი რავექნათ მე და შენ, ამას ხომ ხედავ?.. ამოვიღე ფორთოხალი ჯიბიდან დაეხანხე, ეს ფორთოხალი.

— ძალიან ტკბილია! თუ გინდა გავცვალოთ: ეს ფორთოხალი შენ წაიღე და ეგ ბურთი მე მომეცა.

ცოტა დაფუკრების შემდეგ დამეთანხმა, გამოძარტვა ფორთოხალი; გადაატრიალ გადმოატრიალა, უსუნა და მერე ისევე შეშეშალა; აღარ მინდა, ისევე ჩემი ბურთი მომეცა. იმან დამიბრუნა ფორთოხალი, მაგრამ თვალები კი გამოაყოლა; ეატყობდი რომ ორივე უნდოდა და იტანჯებოდა. ბოლოს მეც სიცილით ამიტყდა და ეჩუქე ფორთოხალი: დედა, დედა! ძიამ ფორთოხალი მომცა და შეწამევო! აღმაწენს? დედა შისმა სიცილით თავი დაუქნია ნიშნად თანხმობისა. ამასობაში მეც მიეუახლოვდი და თავდასწრილს მანდოდა ასე გამეფლო, რომ ჩვეულებრივად არ შეშებოდა დედა-კაცისათვის, მაგრამ კელკეტსმა ტკბილ-ხმოვანად მომამძახა: „უკაცრავათ, ჩემო ბატონო, გთხოვთ მოგვიტყვიოთ უმეტარი საქმე!“ მე ვბავსწილდი, თავი დაეუყარი და რაღბც წაგილუდლულა. —

— ყმ წვილია და ცუდქობს, ჯერ ამან ზდილობას არა

იცისრა, ყველას ეთამაშება! იმედი მაქვს ტყენით კი ვერას
გატყენდათ, მაგრამ ხომ გაგსვარათ? განაგრძო დედამ.

— ღოდის მელე დედა, შე კი ალ ვიყავი, შენ ალ გა-
შომალთეო ბუთი ასე მალე დგაეწყდა დედა?

ამ სიტყვებში, ცოტა ცოტა არიყო, გაწითლეს დედა,
მაგრამ მან არ შეიფერა და განაგრძო: უკაცრავათ! ამ ხე-
ლა ყმაწვილებს ძალიან უნდებოდა სირბილი და ეს კი არს
მხოლოდება ხოლომე აუ ბურთო არ გაფუჯორო? წიღინაც მე
წიგნის კითხვით ვიყავი გბრთო და ისე განაგრძო დედა
ლა ბღმედ... გთხოვთ მომიტყოთ!

— რას მიბრძანებთ ბატონო! ჩემთვის...
გასლდათ! რას მიბრძანებთ, თვითონ მე განლაგაოთ უკაც-
რავათ. ვეუზნებოდი სრულიად შერცხვენილი და გაწით-
ლებული. არ ვიცოდი, რა უნდა მექნა: გაჩერებისა. და იქ
მოცდის მრცხვენოდა და წასვლს კი მებარებოდა. არაღა-
ნაც შისმა მშენიერ—სახის კეთილ სანდომიანობამ, მისმა
კვლუტურმა მიხრამობრამ, მოხდენილმა სცილმა და ტკბი-
ლმა ხმამ, ძველი დარდების აშლით, ძველი საყვარელი
მიმაგონა და ანდმატივით მიმიზიდა. იმ ქალმაც შემატყო
ხლშფოთება და უფრო დამისშირა მუსხაფი: სხვა რომ
ყოფილიყო თქვენ ადგილზედ გაუჯავრდებოდა ამ ჩემს
შვილს და თქვენ კი ისეთი გულკეთილი ბძანებულხართ,
რომ პირაქეთაც დასახუქრეთ. მაგრამ უკაცრავათ, ჩვენ კი
ეხივართ და თქვენ ზებედ ღგებართ, დაბძანდით. დაამატა

ემშაურის სიცილით და გაზნია სკამზედ და ხელით მანიშნა, რომ დაემჯღარიყავი მის გვერდით, დაბძნდით თუ არ გეჩქარებთო! დაღალულიც იქნებით ქვეითად მოხეილოდითო! შე შადლი მოღახსენე და რასაკვირველია გიჟი არ ვიყავი, რომ უარი მეთქვა, ნუ მომეშალოს ამისთანა მესხიყო, გავივლე გულში და ჩამოეჯექი

— თუ პეტერბურლიდგან მოდიხარო, ძალიან დაიღალეზოდით? განაგრძო.

— დიახ, პეტერბურლიდგან გახლავარ, მაგრამ ყვიპაჟით მოვედი აქამდის, ეს არის ის ქვენა გზით გავისტუმრე ცარიელი და მე კო ქვეითი წ მოვედი ამ გზით; ცოტა არ არის რომ სიცხეს მოვერიდე. ქ გრილა ძალიან.

ძალიან კარგი გინებებიათ! ამისთანა სიცხეში მგზავრობა ძნელია! წინ ხომ არავის შეყრილხართ?

— როგორ არა! მგონია თქვენი ქმარი გახლდათ გზაზედ შემშედა . . .

— რასა ბძნებთ, მე ორი თვეცარის ჩემი ქმარი საზღვარს გარეთ წამსვლია. რათ გეგონათ ის ჩემი ქმარი?

— უკაცრავებთ, მაგრამ უთუოთ ნათესავი ვინმე იქნებოდა, რადგანაც საშინლათ მოჰგვიფდა, პირთაგან წავარდნილი თქვენი ქალი იყო!..

— შეიძლება! სიჩქარით მითხრა ცოტა გაწითლებულმა

— თუ დიდი ხანია აქა ბრძანდებით, უთუოთ დაინახავდით, ამ გზას ის ვერ ასცილდებოდა, დიდი ხანი

არ არის, რაც შეგხვდა.

— ჰო, ვილაც შავ-წვერებიანი კაცი? დიახ, დიახ, ვაი-
არა, მაგრამ არ დავეყრებივარ, ეგებ მართლა მოჰგადეს!
რა ვუყოთ კაცი კაცს ეგვანებაი...

— დიახ ეშგვანებაი. ვუთხარი შერცხვენილმა უხვირო
კითხვისაგან..

— ახლა სად მიხვიდოდით? პარგოლოვოში? განაგ რ-
ძო კალმა!

— დიახ. პარგოლოვოში.

— ნაცობთან!

— არა მე მანდ ნაცნობი არაინა მყავ! სწაფხულოთ
გაღმოვდივარ.

— ჰო, მაშ თქვენ ხართ, ეშმაკების სახლი რომ იქი-
რავეთ?

— დიახ მე გახლავარ!

— მერე არ გეშინიათ იმ უცნაური ანბებისა? გაკვირ
ვებით მითხრა!

— რა საშიშია? უნდა მოგახსენოთ რომ არც კი
მჯერა?

— მე თქვენ გარწმუნებთ რომ სწორეთ მართალია, ხუ-
მრობა არ გეგონოსთ.

— ეგ შეუძლებელი სპეცია გლენებს არ დავეყრებათ,
ამათ მოარწმუნებო არიან და მოეჩვენებოდათ.

— კი, მაგრამ მდგმურებმაც რომ ნახეს და ეს ოთხი

წელიწადი ველარაგინ ღება იმ სახლში?

— ეგეც არაფერი, მე თქვენ გარწმუნებთ, ცოტა მიზეზი რა არ იქნეს არ შეიძლება და სხვებ კი შიშისაგან წარმოუდგებოდათ. მაგრამ კი იმედი მაქვს ყოველივე გამოვამკარაო.

— ღმერთმა ქნას, რომ მანგრე ყოფილიყოს უფრთხილდით კი მაინც.

— რომ მართლა ემშაყებიც იყენენ, რას მიზმენ?

— ჭკუისაგან შევშლიან!

— მოშიში არ გახლავარ!

— რომ ჩამოგახრჩონ. დაშატა სიცილით.

— არც ის შენდღელება კიდევ ეს ოთხი წელიწადი რაც სივედილს აღარ ვერიდებო. ამ სიტყვებზედ გაკვირვებით შემომხედა და დამათვალღიერ დამათვალღიერა.

— აწ კი წაყიდეთ, დრო არის. მითხრა და წამოდგა ზეზე, თქვენც წ მოხვალთ თუ აქ დარჩებით?

— თუ ნებას მომცემთ მეც გაიხლებით, ორივეს ერთი გზა გვაქვს. გზაზედ ბევრი რამ ვიმუსაიფეთ და სხვათა შორის ესიც მითხრა: თუ ვინმე გჰკითხოს ჩემი, ასე უთხარი დიდი ხანია ვიცნობთქო, მაგრამ კი არა დავიტრაბახო რა; ყმაწვილებმა ხშირათ იციან დაჩემება!

— მე არ ვეკუთენი მის რიცხვს და რომ ვეკუთენოდე ავისთან უნდა დავიტრაბახო. მე ვერავის ვერ ვიცნობ მანდ ცხოვრებელთაგანს.

— ვგ არაფერია, მალე გავეცნობიან! ჩენი ქალები მარჯვე არიან მაგვარებში!

— იმედი მაქვს, რომ იმათ კიდევ მოინდომონ, ჩემი სურვილი არ იქნება და არ გავეცნობი, რადგანაც საზოგადოთ არ განლაგარ მათი მოყვარული.

— ჩემსავით რომ პირიქით გავეცნონ? მითხრა სიცილით.

— მათ არ გავეცნობი!

— მაშ მუ რათ გამეცანით?

— სულ სხვა მიზეზი გახლავს. ამ ოთხას წლის განმავლობაში პირველი ქალი თქვენს ბრძანდებით, რომელთანაც მაქვს ბედნიერება ჩემ სასიამოვნო მუსაიფისა.

— გმადლობთი რამ შეგაძულათ ქალები?

— უბედურმა სიყვარულმა!

აქ მე მოგონებამ სახე შემაშალა. ქალმა შემატყუა და გასწყვიტა საზბარი. ის იყო ჩენც შევედიტ სოფე ლში; თაფი დაუკარი და გამოვეთხთეფ და გავსწიე ჩემი ბნალი სადგურისაკენ, ნაშუადღევს ხუთი საათი იყო.

ახალს სადგურზედ, რომ მივედი, ყოველიფურა მიღვედს ბულ-მოღმებული და დაწმენდალი დამიხვდა, ჩემის მსახურის წყალობათ, მაგრამ თვითონ კა ჩემი მსახურ ყურება ჩამოყრილი დაბძანდებოდა, ეტყუბოდა, რომ მქორებს მამ ყურებამდისაც მიეწია.

— რას მოგწყენია ივანე? ეკპითხე ჩემს მსახურსა.

— როგორ თუ რას მომიწყენია? ეგონებ თქვენ ჯერ არ შეგიტყვიათ ამ სახლის ანბაეი? აქ ღვომა ჩვენ ხელს არ მოგვეცემს—მიპასუხა ცხვირ ჩამოშვებულმა.

— რატომ? სახლი ამისთანა უნდა, ეს სახლი არის და მებელი!..

— არა, ბატონო, მაგახელ არ მოგახსენებთი.... აქ ეშმაკები თ ურმე სცხოვრებენ.

— იჰ, რალაც სხვა შეგონაი.. ჯერ ხომ არ გინახავს რა?

— ჯერ არც კი დაღამებულა! ამღამ კი უთუოთ ვნახ აეთ.

— მერე შენ რისი გემინიან? შენ ხომ სამზარეულოში იქნები და იქ ეშმაკებს რხ უნდა? აქ მე მარტო დაესწებები!

— კი მაგრამ, თქვენო ბწყინვალეებზე, თქვენ რომ რამე აგიტეხონ?

— ჩემი ჯავრი ნუ გეყენება!..

— მაინც საშიშია და მაინც! რომ იქაც შემომიხტენ რად აქენა!

— წადი ნუ სულელობ! არაინ შემოგიხტება!..

— ეჰ, რალა გაეწყობა! თქვენი ნება გახლდესთ, მაგრამ ცოტა ფული მაინც მიბოძეთ, თქვენო ბწყინვალეებავა.

— ფულები რათ გინდა? ეშმაკებს ხომ დაქრთამეას არ უპირებ!..

— არა, ბატონო, ცოტა ოდენი ოტკა მანდა გაღვე-
სო, ეგების, გამაგულადოს. ივანე გაგულადებული წავიდა
სამხარეულოში, მე მარტოთ დავიხი; დავათვალიერე კარგა
ოთახები, დავინჯე საიდუმლო კარები არსად იყო, ან კე-
დლებში ან ზედა ჭერში და ან ქვედაშიდათქო, მაგრამ ევ-
რაფერი შევნიშნე, თუმცა ხუთი, ექვსი საათიც მეტი
ფიხრივე; ბოლოს დავკეტე შიგნიდგან კარები და მე დღე-
ღული, ჩავგორდი ქვეშ—საგებში.

იმ ღამეს, რაც ენ ჩემს სიყმაწვილში კუდიანობის ანბე-
ბი გამეგონა, ცხადით ამიხდენ: ეშმაკები ჩემ წინ სულ
მალაყს გადადიოდნენ! რა ეშმაკური საქმეები არ ჩაიდინენ,
ვინ იცის! დიდხანს ამ გეარად მაწვალეს, და ბოლოს შე-
კანძმეს კატები დააწყებინეს ჭენება, ხან სტოლებზედ ახტუნე-
ბდნენ, ხან სკამებზე და ხან უკუფის თაეებზედ; მომეტებუ-
ლის რახიარუხისაგან ყურითა სმენა აღარ იყო; ამ დროს
გამომვლდნენ თურმე ეს ანბები სულ სიხმარში მინახავს,
კარგით გათვლებულიყო, ჩემი მსახური მოდგომოდა კა-
რებს, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა კარებს ისე აჯაგუნე-
ბდა და თანაც შემომევიროდა: „თქვენო ბრწყინებლებო
ჩამოვახჩქეს ეშმაკებმა თუ ისევ ცოცხალი ბრძანდებითო“
მის ყურბილზედ მე სოცალი ვეღარ მოვიჭირე, მინდოდა
ის სულელი შემემინებო და ერთი ძროხასავით მეგებლავს
ის დავთვებული გადავარდა საღდაც და მე კი კარები გავად-
ჩაფიცვი, დავიხურე და გამოვედი მეორე ოთახში ჩვეულებ-
ურივით საწერათ. ერთი საათის შემდეგ რაღაც ხრილი მო-

მესმა ჩემ კარებზედ, გამოვიხედე და ენახე რომ რაც იმ
სოფელში ქალი და კაცი იყო დიდიან პატარაიანა სულ
ჩემი სახლის წინ მოეყარათ თავი, ზედ კარებზე შემომდგარი-
იყო, დიაკვანი თუმც სახლშიდ შემოსვლას კი ვერ ბედადა,
. და გალობდა: „ჩვენთანა არს თმერთი და
სხტუანი, როგორც დამინახეს ერთ ბაშათ მომაყვირეს: „ეშმა-
პები რა იქნენო“, თურმე ჩემი მსახური რუსი გაქცეულიყო
სოფელში და ყველა დაერწმუნებია, რომ ჩემი ბატონი წუ-
ხელის ეშმაკებს ხართ გადუქცევიათ და დაბღავისო.

რასაკვირველია, სიცილის ატეხიო, ვარწმუნებდი ყველას,
რომ სიტრუტა, არც ეშმაკი მინახავს და არც კუდიანე-
ბითქო.

მაგრამ ვილას დაეჯერებდი? ზოგი რას ანბობდა ჩემზედ
და ზოგი რას ეტრთმა სთქვა ჩემი: თვთონ, ეშმაკი და ქუ-
დიანიო, მგორემა ახლაც ხარია მაგრამ ბევრი რომ ვართ
ერცხვინება და ისევ კაცის სახედ გვეჩვენებო სხვენზედ
კიდევ უარესები სთქვეს, მე მათვს აღარ მამიგლა ყუთო,
ივანეს დაუძახე, შემოვიხმე შინ, და გადავაკეტინე კარები. —
სალამოს რომ აგრილდა, გამოვედი გარეთ სასეიროთ და
გავერიე მეცხალში; სულ ყოველმა კაცმა მე დამიწო ყურე-
ბა, ზოგი შიშითა და პიჯერის წყრით გარბოდენ ჩემგან
და სხტები კი ჩემზედ იცინოდენ; შევატყვე, ბეტურს სურდა
ჩემი გაცნობა და გამოსაიფება, მაგრამ მე არავის არ
შევაქციე ყურადღება; გარდა ლილია ივანოვისა (ეს სახელი

ერქო ჩემს ნაცნობს ქალს). იმას ყოველთვის რაც გადა-
მხვდა შეტყობილი ჰქონდა და სიცილით მიიხრა: „არაფე-
რი, დღეს კი თქვენ შეაშინეთ მითელი სოფელი, მაგრამ,
ეგების, აწ თქტსნზედაც მოვიდეს ჩიგი და ამელამ თქტსნც
მეგაშინონი.“

— ეშმაკებმა ხომ არა, რომელინც ჩემ სახლშიდ ბუ-
დობენ? — ეპკიოხვ მე სიცილით.

— ჰო, და რა გგონიათ? წუხელი რომ არ შეგაში-
ნესთ მიტომ — მიპასუხა ლიდი. — მაც სიცილით. — ეგ არაფერია
დადღული რომ იყავით მიტომ აღარ შეგაწუხებს უთ-
ყოთ.

— ღმერთმა რისხოს იმ წყეულებს, მაგრამ მე კი მად-
ლობის მეტი არა მართებს რა იმათთან; განათლებული
ყოფილან და ზდილობიანი, არა გვანებიან იმ ეშმაკებს, რო-
შელნიც სამუალ საუკუნეებში ისე უზღელათ და ურცხვათ
აშინებდენ ხალხს, მაგრამ ეტყობა, რომ მცხხრამეტე საუ-
კუნეს დიდა გავლენა ჰქონია ეშმაკებზედაც.

— ღმერთმა ჰქნას რომ ხვალაც მანგრა გეხუმროსთ,
მაგრამ მე კი გირჩევთ, რომ სახლს მოშორდეთ.

— თუ კი თქტსნი სურვილია, რომ მე არა მხედავდეთ
ხოლმე, მაშინ ეცთები რომ აღარსად შეგხვდეთ და ის იქ-
ნება, თორემ სახლს რათ უნდა დაუანგზო თავი?

— მაგიტომ არ მომიხსენებია! მე მხოლოდ თქვენში
მივიღე მოწაწილეობა და მიტომ გითხარით. განა არ შეიძ-

დგება, რომ ამ სოფელშივე ღარჩეთ და სადგომი კი გამოიციკლოთ! — მითხრო გაწ თქვენი ღამა მოწყვეტილი სახით და ესეც კი დამატა: — პერს რასმის გეტყუდით, მაგრამ ამ ხალხში არ მოხერხდება, შიგ პირში შამოგებებებიან და აწ უღვის შემდეგ იმ ადგილზე უკვე სასტრინოთ, სადაც პირველათ მე და თქვენ ვიქნებოდითა გავცანით; ამ დროს იქ აღარაფერ დასერიდა და თავისთავლათ მესაფი ბღვილათ მოხერხდებო — მით გათავდა იმ დღეს მე და მისი საუბარი; განმოუქნაღმთ ერთმანერთს და დაებრუნდით ჩვენ ჩვენი სახლებსაკენ. — მეორეს დამეს, ჩვეულებებისამებრ აფანთე ლამპარი, დაესწექ და დაეძინე. შუადამისას ფეხის ხმა მომესმა მეორე ოთახიდან და გამომეღე ეს; აფდექ, გავეტანე სანთელი მეორე ოთახში, მივიხედმოვიხედე, მაგრამ ვერაფერ ვნახე, კარები კი ისევე ისე დაკეტული იყვნენ, როგორც მე დავეკეტე გამოგტრილილი საწოლი ოთახისაკენ თუ არა, მაშინვე ვილაცამ ზურგს უკან იქვე დამაყარა სიცილი, მოვიხედე აღარაფერ დამხედა და ცოტა არიყო დამაფიქრბ, ისევე გამოვბრუნდი, კადე ისევე ის სიცილი მომესმა და ტაშის კერა; დიდხანს მესმოდა ეს სიცილი და ტაშის კერა, მაგრამ რადგანაც იქ ვერაფერ ვნახე, ვიფიქრე, უთუოთ სხუგან სადმე იცინიან და ეს ჩემი ოთახი იმგვარათ არას ამენებუდი, რომ ბანს აძლევსთქო, და შევებრუნდი საწოლში; აღარ შევბეჭდიე ყურადღება სიცილს და ტაშს, რადგანაც ძალიან გატეხილი მქონდა, წავ-

ნის კითხვა დაეწყო; ნახევარი საათი შეტეა მესამოდა რახან
რუხი, ბილოს ჩემს ოთახში დაიკრა ჭიანჭური და მას ხმა-
ზედ აყოლეს რახან-რუხი, მე გულმა აღარ მომიტმინა და
უცებ გავარდი ისევ მეორე ოთახში მაგრამ რა ეწახე... არც
ჭიანჭური და არც მისი დამეკრელი არას სჩნდენ და ხმა კი
მშვენიერი ისმოდა ჰაერში და იმ ხმაზედ სკამები ხან ერთი,
ხან მეორე, ხან ორ ორი და ხან სულ ერთად გამოდიო-
დნენ და რიხინობდნენ თავის თავათ. ასე უკაცოდ... ამ
სკამების ტანციობამ ისე შემაქციეს და გამაკვირვეს, რომ
გათენებ მდის ამ ოთახიდან აღარ გავსულვარ, სიერს
უყურებდი. გათენების ხანს ვილატამ ჩემ გვერდიდან დაუ-
ძახა სკამებს: ყმაწვილებო გეყოფათ ტანცაობა, დღეს ეს
იკმარეთ და ხვალ სულ ყველა ოთახები თქვენი იქნება!.. თუ,
ვინიცობა, და ეს სულელი, ვილატა შემოეთრია აქ, ხვალ
საღამომდის თავის ნებით არ წაიდა და არ დაგვიტოლა
სახლი, მაშინ შუღ მისას კადეც ჩამოაღროთ იმ ნემკეცივით!
ამ სიტყვაზედ სკამები დამშვიდდნენ და მე კი დღეს სული-
საგან დაიმედებულმა შეუპოვრად შივაძახე ხმას: „შენც ღმე-
რთმა მეგარცხინოს და შენი შეშინებულიც! მობძანდი და
ხელი მომიკდე, თუ გულს გერჩის და შენს სიერს გა-
ყურებინებ? მაშინ ვნახავთ ვინ ვის ჩამოაღრობსთქო! და თქვენი
კი რაღა მე კოღინება სკამებო! თუ კადეც ხვალ ღამაც დაიწ-
ყეთ რახან-რუხი სულყველას ცეხლზედ დაგადებთ გაუკითხა-
ვთქო. დაემატე გულ მოსულმა. — ამისთანა მუქარა ბევრო

შემომხარჯა, და კარგათ მიხედება მკითხველი რომ ცოტა მეც შემშინებია....

მკორეს ხ ლამოს მივაშორე პირდაპირ ალციას, იქ დამიხედა ლილია ივანოვნა, რომელიც, როგორც შევატყუე, მოუთმენებლად მიმელოდა, ღიმილით მომესალმა და მითხრა: „მადლობა ღმერთს, რომ მშვიდობით ხარ, მე შიმშა კინელ ამომკლად დევანდელი დღესულ ჩამომხრჩვას ღი მგონიხარო,“

— მეც მადლი მოვახსენე და სიცალით ვუთხარა: დღეს კიდევ გადაფრჩითქო!

— გეტყობათ, რომ ვერა ხართ კარგათ! როგორღაც სახე შეგშლიათ! მითხრა მა თნა გრძობრივის მონაწილეობით!

— არა, მე დღეისთანა კარგათ ვერ სულ-ც არაოდეს ვყოფილვარ! უბასუხე მე.

— მაშ უთუოთ არა გძნებიათ!

— როგორ არა! დღის შვიდ საათიდგან დნწყებულნი, თითქმის აქამდის მტანა.

— დღე და ღამე რაღას შერებოდით?

— ღამე! — ეღსინობდი ბალმი გახლდი მიწვეული!

— ვისას? — გაკვირვებით მკითხა ლილია ივანოვნამ. მე აქ ყოველიფერი მოუყევი წინ ღამის შემთხვევა, მაგრამ ჩამოდრჩობის დამუქრების კი არა მითქვამს რა.

— კარგი თუ ყოვილ ღამეს მაგ შექცევებში იქნით, მაგრამ, რომ მეტი, რამ დაგმართონ რაღას იზამთ? ახლა ხომ დარწმუნებულხართ, რომ არ ყოფილა ტყუილი რასაც ანბობდენ! შეიძლება, რომ მართლა გაწყინონ რამე.

— მაინც მპირდებოან ამაღამ დაღრჩობას თუ დღესვე არ გადავფელი და ენახოთ!

— მაკვირს ჭეშმარიტად, რომ თქვენ მანგრე სახუმროთ ცვიდებით შავ საქმეს! გადადიოთ საღმე.

— არ გადმოვსულოყავ, კარგა იყო და აწ აღარ შემიძლიან ამ სოფელს მოვშორდე და რა გზა შექტს, რომ იქვე არ დაერჩე, როდესაც სხვაგან ოთხი ვერსტზედ მიმოენია.—

— ჭეშმარიტად, გასაკვირვებლი კაცი ყოფილხართ!, რომ მართლბ მოვიდენ ამელამ და ხელიც მოგაკლონ, მაშინ რაღას იხამთ.

— დარწმუნებული გახლავარ, რომ იქ რაღაც სხტა ანბავია და არა ეშმაკები და თუ ენმე თვალით დამენახება მაშინ მე ვიცი რასაც ეზამ: ექვს ლულიან რევიოლეფრს მივახლი ზედა-ზედ., გულზედ

— მერე სადა გაქტს ის რევიოლეფრა—მეშინებით მითხრა—რომ ველარ მოხსწროთ ჩამადნიდგან ან სტოლიდგან გამოღება?—მკითხა გამოცდით.

— ჩამადანში კი არ მიძევს, თაე ქეემ მაქვს მზათ ამოდებული.

— ჰო, ეგ სხტა არის! მამ ღმერთმა ხელი მოგიმართოს უშიმარო! აქ ლიღია ივანოენამ მუსაიფი სხტა საგნებზედ გადიტანა: ბევრი ვიშუსაიფეთ ცისუბრას თუ ეინ იყოს არის და მერე გამოგებრუნდით სოფელას ავენ:—ლიღია ივანო-

ვნამ ბევრი ეცადა, რომ ჩემი გარემოება შეეცყო, მაგრამ
 ეჭრა დამცდენია რა და მით ცოტა გაუტუთლო გამეყარა.
 იმ ღამეს ბალიშის ქვეშ რეოლვერი მოვიმზადე და მე კი
 უღარდელად დავიძინე. პირველ საათზე ვილაცამ ფუნებზედ
 მომავლო ხელი და გამომადეიდა. რომ წამოვარდი ზეზედ,
 წინ ერთი ვილაც ემშაკის მზგავსი დამიხვდა, მისი მორთუ-
 ლობა სწორეთ, ეშმაკის ნახატზედ რომ მენახა იმას ჰგენ-
 დბ; მრისხანედ მანიშნა თითით რომ გავსულიყავი კარში.
 მე რეოლვერი მივაშვირე, ის არც განძრ ეულა. „ვინ ხარ
 ამოიდე ხმა თორემ გესვრიტქო. შეეჭყეარე; იმან ყურიც არ
 გააბანტურა. სამის შეყვირების შემდეგ ვესროლე, მაგრამ იმან
 ხარხარით ცივი ტყვია ჩემ წინ ღასცა და თანაც მეორე
 ხელით თოკი მიჩვენა. ექვს ჯერ ვესროლე და იმან ექვსი-
 ვე ტყვია წინ დამიგორა გაცვივებული და ბოლოს წამო-
 იწია ჩემსკენ თოკიანა. მე შიშით ხმა ჩმქარდა, რადგანაც
 მხოლოდ დამბახის იმედი მქონდა ამოჩვენებაჲ კარები გააღო და
 მანიშნა კიდე რომ წავსულიყავ. მე შიშით მაინც აღარ ვიცო-
 დი რამეყნა; ბოლოს მოვიდა შოჩვენება და მომავლო ხელი
 მკლავში, ისე ძლონათ. რომ ძვლებმა წაწკა—წუწკა დაწყესა
 რაღაც, უწღაღა, წავეთრე, მაგრამ მე მომანგონდა ძველ-
 ბჭრა ფანდი, ქადაობაში რომ იკიან, ის თქვი თუ საღმე
 სამართალია, ეხელდი, ეგება ახლა გ. მომ დგესტქო! ეჭვარი
 ჩემს შოჩვენებას მარდად მოგვერდი, დავაკრევირე ძლოუნათ
 თავი პოლზედ და რუმბავით გაბეგოტრიალე საწყალი; მე

კი საღი თავი მისი ხელიდგან დაეძრე ბრწყილივით გამო-
ვხტი კარში, უკან აღარ მომიხედია...იმ ღამეს ალიებში ვი-
ყავი, შინ აღარ შემოვბრუნებულვარ. რომ გათენდა კარგათ
მაშინ კი დავბრუნდი; სახლის კარები ისევე ისე დამხინდა და
ჩემს საწოლს ოთახში სისლის გუბე იდგა და ზედ ივანე
ტირით დაჰყურებდა. —

— ეს სისხლი რათ დაგეკცევია! ვჰკიოხე ივანეს მრი-
სხანედ.

— მე რათ დავაქცევდი! რა ვიცი ვის დაუქცევია! — მე
თქუცნი შეგონა ბატონო.

— მიპასუხა შეშინებულმა — სახლის დასაგველად, რომ
შამოვედი ასე დამხვდა ეს სისხლი! უთუოთ ეშმაკებს დაუქ-
ცევია ბატონო!..

— კარგია ნულა სულელობი მე წამეარდა სისხლი წუ-
ხელის ცხვირდგან; შენ სულელო! ვასწმინდე და წადი შე-
ნთვს. — ეს მიტომ ვუთხარი დამემშვიდებია მანდოდა, თო-
რემ ის მისი სისულელით სოფელში გაამხელდა ამ ხმას და
ვინ იკის რამდენს კუულ გამოაბადენ ჩემს საქმეს.

იქ დაქცეულმა სისხლმა მეტათ გამახარა, რადგანაც ვი-
ცოლი, რომ ის სისხლი უთუოთ ეშმაკის იყო და მოჩვე-
ნებას გაეძღვა დაცემას ღროს, მაგრამ მე კი მაინც იმ
დღეს აღარც ფერი მომხსელია და აღარც ძილი მომკიდე-
ბია; უნდა გამოგოტყდეთ, რომ მადაც დამეკარგა.

სალამოს ლიდა ივანოვნა ჩვეულებრივად ალიებში და-

მიხვდა და სიამოვნებით მომაძახხა: სალამო მშვიდობისა, უში-
შარო რაინდო! ჭემმარიტად საკვირველი კაცი ყოფილ-
ხარ! —

— რაზედ მიბძანებთ მაგას; ეუბასუხე მე მდაბალის თა-
ვის დაკვრით.

— როგორ თუ რაზედ მთელი სოფელი კი შესძარით
და...წუხელის რევოლუციური გისროლით მოჩვენებისათვის და
კიდევ დაგიჭრიბთ. დღეს თქვენს ოთახში სისხლი გუბეთ
მდგარა!...

მე ყოველივე დაწერილებით უანბე, ლიდიან ივანოვნას,
რაც გადამხვდა და მანაც ვაკვირებით მითხრა:

— სწორეთ ღმერთს დაუფხარახარა? კარგი რომ იმას
არბფერი იარალი ჰქონია და თქვენს ალალა ბედზედ გა-
დარჩენილხართ ეშმაკი არის თუ კაცი ხომ კი, თქვენს ნა-
ხეთ, არის რაღაცა და აწ ეჭვი აღარ არის, რომ გულ
დაჯაერიანებული დაშაეებისა დაერიდეთ დამიჯერეთ? რას
ჩაციებიხართ მაინც და მაინც იმ ოხერ ქოხს?

— ამ სოფელს ხომ მაინც ვერ მოვშორდები და მაშ
მინდერთ ვიცხოვრო?

— რატომ არ შეგიძლიათ მოშორდეთ ამ სოფელს და
სხუა სოფელში გადახვიდეთ?

— მისთვის რომ თქვენნი მოშორება აღარ შეგიძლია,
თქვენს ხარ მიზეზი ჩემი აქ დარჩენის.

— როგორ თუ მე? მე თქვენთვის რა მიზეზი მომიცია,

რომ თქვენ მაგას მეუბნებით? მე ისე გიყურებთ თქვენ როგორც ჩემ ძმას და ისე მონაწილეობას ვაღებ, როგორც, დედა შვილში და თქვენგან კი მაგისტანაები მესმის.

— დაწმუნდით, რომ ისე გიყურებთ როგორც ჩემ დედას და დას, მაგრამ რაქნა? თქვენ, გეტყობათ, არ გამოგიცდიათ სიყვარული?

— ყურს გიგდებთ და არ შესმას კი რა სიყვარულზედ მელაპარაკებით!

— ეს სიყვარული ოთხი წელიწადია ჩემს ტულში იყო დამალული, მაგრამ რადგანაც თქვენ იმას, ესე იგი ვინც შე მიყვარდა, წგაეხართ ყოლიფერში: თვალათ-ტანათ მიხრა მოხრით სიცილით და შემოხედვითაც, თქვენც ძალა უნებურათ დამიშონეთ, ამიშალეთ ძველი დარდები და მეც მზათა ვარ, შემოგჩივლოთ ჩემი უბედური სიყვარული როგორც დედას და მეგობარს, თუ თქვენნი ნებაც დაშვრთვება.

ქალები საზოგადოთ ცნობის მოყვარულნი არიან, განსაკუთრებით სიყვარულის ანბებს გულს მოდგინეთ დაუგდებენ ხოლმე ყურს და ამ მიზეზით ლიდია ივანოვნაც კმაყოფილი დამიძრა და დიდი სიხარულით დამიგლო ყური, მაგრამ მე ძალა შეუძოკლე ჩემი სიყვარულის ანბაეი და მხოლოდ ეს უთხარი, რომ ამ ოთხი წლის წინეთ ერთი ქალი შემიყვარდა, რომელიც ქრმის ხელში უბედური იყო, რადგანაც მისდაუნებურათ გაათხოვესთქო.

— იმასაც ხომ უყვარლიო? უცუათ მჭკითხა ლილიამ.

— თუ იმასაც არ ვეყარებოდი, მამინ ასე უბედურიც აღარ ვიყნებოდი. ოარივეს გაგაყუბათ გვიყვარლბ ერთმანეთი ღაცსტკებზღდით წეტარებით, სანამ მისმა ქმარა არ გაგვიგო.

— მერე რაქნა მისმა ქმარმა?

— მეტს რალას იხამდა? ის სამსღეარს გარეთ გაიყვანა და მე კი ღბერჩი რუსეთში და მის შემღეგ მისი აღარა ვიცი რბ. მოკეღა თუ ცოცხალია?

— მერე ოთხი წელიწადია და მასთანს ვერაგის მესგღდით რომ მისი სიყვარული ღაღეიწყებინა შენთუბ?

— რამ მიბრძანებთ? მე მის სიყვარულს საფლაღში ჩავეტან! მასმა მოშორებამ საზოგადოთ ქალეზა შემადღლა; ეს ოთხი წელიწადია ქალისთვის სწორათ იმა არ გამოცია; მხოლოდ თქვენბ ხარ პირველი, და ესეც მისთუბ რომ მეტათ მოგვეხართ იმ ჩემს საყვარელს.

— რა გვარი იყო და რა ერქვა იმ ქალს?

— მაგის გამხელა არ შემიძღლია...საკვირვილია, განვაგბმე მე, იმას მხოლოდ ერთი და ჰყოლია, და ისიც თუ მე იმასაგით უბედურია სიყვარულში.

— როგორ თუ უბედური და რას გაუბედურებია მკითხა ლიღა ივანოენამ რალბცა სიჩქარით.

— მის ღას ჰყვარებია გაგვიყუბით ვიღაც ღარიბი სტუღენტი, მაგრამ მამას სწყენია და ვიღალ ბებერი. . . .

დენერალსათვის მიუცია მისი ქალი და ამ გვარად საუკუნით გაუბედურებია.

ამ მუსაითში რომ ვიყავით, სიჩქარით ჩამოუვიდა ლი-
დია ივანოვნას მსახური და მოახსენა პეტერბურლიდგან
თქვენი და გიბზლათო.

ლიდია ივანოვნამ სიჩქარით გამომეთხოვა და სიხარუ-
ლით გასწია შინისაკენ. —

იმ ღამეს ისევე იმ ოთახში დავსწექ, მაგრამ თანდა რიკს
კი შეუდიქა: ამოღებული ხანჯალი არ მომიშორებია, თავ
ქვემ შედვა ერთად რევოლვერთან, გარეთ ათი ყარაული
დაფაყენე, ხმაურობა რომ გამიგონოთ შემოცინდით შინა-
თქო და მე ღამის თევა დაეპირე; ორჯერ, თუ სამჯერ
გამოვედი და დავათვალიერე ყარაულები, თუ ბეჯითობენ-
თქო და ვნახე რომ ისინი შორი ახლოს მიმალული იყვნენ
ერთად ტყეში, მზათ იყვენ ცულებით შეიარაღებულები და
ვლოდენ შხოლოდ ჩემგან ხმას მიცემას. — მეორეთ რომ შე-
მოვბრუნდი ჩემ საწოლ ოთახში ვილაც შევიანი ქალი და-
მიხვდა პირ-ბადე მოღებული; მე მისი ვინაობა ვჰკითხე და
მან პასუხი აღარ გამცა, გავექანე მისკენ ხანჯალ ამოღე-
ბული და მინდოდა წამომეგო ხანჯალზედ უცნაური მოჩ-
ვენება, მაგრამ იმან შემომკვივლა: გაჩერდიო! ამ ხმას ისეთი
ძალა ჰქონდა, რომ ხანჯალი ხელიდგან გამეარღა და მე
თრთოლა ამივარდა, რადგანაც იმ ხმამ ჩემი საყვარლის ხმა
მომავონა.

— დღეს მოვიდა შენი აღსასრული! მითხრა მრისხანეთ
თუ არ მითხარ ვინც გიყვარს!

— ვინც მიყვარს იმის სახელს შენ ვერ მათქმევინებ,
მაგრამ რადგანაც მისი ხმით შელაპარაკები, მანდ ეშმაკები
იყო აღარ გერჩი; ეგ კარგი საშეალობა მოგიგონებია... მე-
ჩვენე მაინც ვინა ხარ?

— არა, მოჩვენება ნუ გვონივარ! ადამიანი ვარ, ხორც-
შესხმული, მაგრამ დღეს კი მოვსულვარ შენთან შურის
საძიებლათ. ან უნდა შემოგვიყო სიყვარულზედ, რადგანაც
ეს ოთხი წელიწადია შენის სიყვარულითა ვგიჟდები, და უნდა
ჩამოგჰკიდო...

— მე ვერ ვუღალატებ ჩემს საყვარელს! წავიბუტბუტე არევიო,
რატომ ვერა, ვფიცავ ღმერთსა, რომ იმას ჩემზედ უფრო
არ უყვარდე და არც ჩემზედ უღამაზესი იყოს შენი საყვა-
რელი. მე იმას ეს ოცდახუთი წელიწადია რაც ძალიან დაახლო-
ებით ვიცნობ. შემომთვიცე სიყვარულზედ მერე პირსაც გიჩვენებ.

— არ შემოძლია! რაც გერჩიოს ის მიყავ! გინდ მომკალი!
მისთვის სიყვარული ჩემთვის სიცოცხლეზედ უტკბესი იქნება!

— მაშ კარგი! მე ავიხსნი პირ-ბადეს, გიჩვენებ ჩემ სა-
ხესაც, მაგრამ ვფიცავ, კი ყოელის შემძლებელს, რომ
შენ ამალამ ჩამოაჟიდებელს არ დაგაყენებ ეს სიტყვები, რომ
გაბთავა, აიხად პირბადე და შემომცინა გაწითლებულმა.
ჩემ წინ იდგა ჩემი სიცოცხლე, ჩემი საყვარელი, მე გოჩენა
დაფანტული, გაჟავით გაეჟანე და გავედი მის წინ მუხლის

თაგებზედ ამ სიტყვებით: გინდ მოჩვენებაც იყო, კუთხე-
ულ-იყავნ შშვენიერო, ეროს მაკოცნიე შენს მუხლზედ და
მერე კი აასრულე შენი ფაცი და ჩამოკვიდე სადაც გე-
რჩიოხს!.

— ღიანაც უნდა ჩამოგვიდო, მბგრამ იცი სადა? აი იქ!..
მითხრა და მომიშვირა კისერი — შენისათნა ავაზაყებს ამას-
თანა სარძიკველზედ ჩამოკვიდებენ ხოლმეო! მე თითქმის ჭკუა
შემლილი სიხარულისგან ვეღარ ვიმძრეოდი, მაგრამ
ჩემმა საყვარელმა ძალბ უნებურად ჩამომიკიდა კასერზედ!
ოჰ ღმერთო რა საშინლათ დამსაჯა! ნუ მოუშდილას ღმე-
რთმა ამისთანა სასჯელი ყოველს საყვარელს.—იმ ღამეს
სიყვარულის ეშხით მთრალს რაღა გამეგებოდა, მაგრამ მეორეს
დღეს კი შევიტყვე ეშმაკების ანბავი:.

— ლილია ივანოვნა თურმე და ჰყოფილიყო ჩემი
საყვარლის, რომელსაც ქმარი მოკვდომოდა, დაბრუნებული-
ყო უცხო ქვეყნებიდგან და დასთან, რომ მოსულიყო, მო-
ულოდნელად გაეგო ლილიასგან ჩემი ანბავი, მიმხდარყო
ვინც ვიყავი და ის იყო კიდეც, რომ მოჩვენებასავეით
გამომეშცხადა! ის შავ-წვერებიანი კაცი, მე რომ, პირველათ
მომავლს პეტერბურლიდგან, მეშხედბ, ლილია ივანოვნას სა-
ყვარელი ყოფილიყო; ამ ათის წლის წინათ, ლილია რომ
გაეთხოვებიათ ის სტოდენტი ყოფილიყო მაშინ, დაენებებია
ყოველიფრისათუს თავი ჯაერით გადაეარდნილიყო უცხო
ქვეყანაში და იმის შემწეობით თვალთ მაქცობა ესწავლა

და ახლა ეს ოთხი წელიწადია რაც დაბრუნებულიყო ისევ პეტერბურღში. — ზაფხულობით ისიც იქ გადადიოდა სადაც ლილია ივნოენა სცხოვრებდა ხოლმე...

სახალხოთ ერთმანეთს ეს საყვარლები ხმას არასცემდნ რადგანაც ვითომც ვისაც კი იცნობდენ და ჩუმათ მთელ ღამეს ერთხელ ატარებდენ, იმ სახლში სადაც ერთხელ ვილაც ნემეცი ენახათ ჩამომღრჩვალი; — იცოდა ამ ყმაწვილმა სოფლელების ამათ მორწმუნეობა და აშინებდა ყოველს კაცს თვისის თვალთ-მაქცობით, რომ სხუთრად დარჩენილათ ის სახლი იმას და მას საყვარელს ლილია ივნოენას და თანის უფლად დროება გაეტარებიათ... მეც თურმე ამ განძრახვით მამინებდენ, მაგრამ, როგორც შევიტყვე, ძვირათ დაჯდომოდა იმ ყმაწვილს ჩემი შემინება: თურმე იმ უკანასკნელს ღამეს, რომ დავეცი თავი გასტეხოდა, დიდხანს გულ-შემოყრილიც ყოფილიყო და მე რომ თვითონ არ შემშინებოდა, ეგების, კიდევაც შემომკვდებოდა საწყალი. რა ეს ანბები შევიტყვე, მე მაშინვე გადავედი იმ სახლიდგან, ქირაში შეუდექი იმ ქიმიკს და მასთან გადავედი, რადგანაც ისიც უცოლო იყო და მარტო იდგა; — ლხი კი დავარწმუნე; რომ ემპაყებმა გამომაგდესთქო... ხალხი დარწმუნდა უფრო მეტად აღრინდელზედ, და თან ამასაც ანბობდა, რომ ემპაყები შეემატენ და აღრინდელზედ უფრო ხმაურობა გვესმის გავლელ-გამოვლელებს... —

თ. ა. წერეთელი

ლ ვ ი ნ ი .

ტუბილი ყურძნის წვეს, წითელს ვით ლაღსა,
ანუ ოქროს ფერს, ან ქარებრ მკრთაღსა,
ჩვენის ღარიბის ენით უბოძოთ ღებნათ
და ესომთ მას მისთვის, რომ მოვილტინოთ.

ნეტა ვინ მოსთელის ღვინის ღირსებას,
მისს ძლოერებას, მისსა თვისებას.

ღვინოა სუფრის ჯილა, მასალა,
ღვინოა ჩვენი სიცოცხლე, ძალა,

ღვინოა მეფე და სიყვარული,
გამბედობა, ნუგეში, ფული!

ღვინოა ცამდინ რომ აღგვამაღლებს,
გვაბედნიერებს და გვაბაყებს!

კოჭლს აძლევს ფეხებს, ზრმას უხელს თვალსა,
ამდიდრებს უცებ ღარიბსა მთურაღსა!

ღვინოა რომ ჩვენ გვართმევს ნებასა,
თვალის სინათლეს და გონებასა!

ღვინოა გვართმევს ფეხებს და ჯანსა,
ღვინო გვიქარებებს ხანდისხან ჯერსა!

ღვინოა რომ თავს მას გვათაყვანებს,

ღვინოა რომ მზღალს აგულოვანებს,
 ღვინოა რომ ჯანს უმატებს ჩვენ მკლავს,
 ღვინოა რომ მტერს უცებ შევგაქლავს
 ღვინო წყაროა ბოროტებისა,
 ღვინო წამალი უძლოურებისა;
 ღვინო ახარებს გულსა კაცისას,
 გულს აფუნდრუკებს ის ზარმაცისას!
 ღვინოა რომ ჩვენ დარდს მოგვაცილებს,
 ზოგჯერ გვატირებს, ზოგჯერ გვაცინებს!
 ღვინით ვსვამ მარად თქვენ სადღეგრძელოს,
 ღვინითა ელოცავ ერს და სამღვდელოს,
 ღვინითა ვსვამ მე შესანდობელსა,
 ღვინით ვბატყობ მე მეზობელსა;
 ღვინოა ჩემი მეჯლიში, ლხინი,
 ღვინოა ჩემი თვალისა ჩინი
 ღვინოა წმინდა სისხლი ქრისტესა,
 წმინდა იგავი, რჯულთ უმტოცესი,
 მომტყევებელი ჩვენისა ცოდვის,
 კვერთხი ცხოვრების ორივე სოფლის!...

თ. რაფიელ ერისთავი.

სწყალი ირმა! ჩემი ერთგული!
 გუთანში მყენდა ხშირად შემბული;
 მოხუცდა — დაეკალ. აი იმის რქა,
 ახლა სუფრასა მიშენებს აქა!
 ყანწი მიყვარს მე სპეტაკათ თლილი,
 ტურფათ მოხრილი, ბოლოში წვრილი,
 ყანწით მიყვარს სმზ ძველებურათა:
 ლხინით, ღიღინით, ტკბილათ, ძმურათა!
 რათ მინდა ჭიქა, რათ მინდა ბროლი,
 მე ყანწი მიყვარს. ყანწი ნასროლი
 ტოლუბაშისგან. აგერ მეც დაეცლი
 და მეორესა აღარ დაეცლი
 შეიქაქანოს. ქულსა ვერამ ჭერსა!..
 კიდევ ყანწსა ვცლი, შე რტყორცნი მოძმეს
 ისიც მარჯვეა, ფიცხლავ იჭერსა!
 რათ მინდა თასი, ანუ ბაღია?..
 ღვინის ჭურჭელი რაც მბაღია,
 სულ ენაცვალოს მოჭედილს ყანწსა,
 უხვსა, ბოლომდის ჩვენსა გამტანსა!

ჩვენნი ძველნი რომ ყანწითა სმოდენ,
ჩვენ უღალატოთ ყანწი გემართებს კიდევ
ყანწით სმა უფრო უხდება ლხინსა.
მან მ არ დასკლი ვერც დასდგ მ ძ...ს!
დასკლი? — თამადა დაგლოცს, გ კურთხებს;
არ დასკლო? ყანწი შემოგაფურთხებს...
მ.მ მოდით ისევ ყანწს ვტაცოთ ხელი,
ის არის სუფრის მემამულობელი!
ყანწით ვსოთ ისევ ძველებურათა:
ლხინით, ღაღანით, ტუბილათ, ძმურათ...!
ვთხოვ ყვ ღგან ლხინი ყანწით დაიწყოთ,
ყანწი აღარსად არ დაიფიწყოთ!
ჩაღგან სხვა სოფელს ვართ წასასვლელნი,
ამსოცა ვარ კვლათ მთხოვენელი!
როდესაც მოვევლევ მოიხმეთ მღვდელი
და ყანწითა სვით შესანდობელი!...

თ. რაფიელ ერის-თავი.

ОНА НИКОГДА ЕГО НЕ ЛЮБИЛА.

Н. Огарева.

(ოგაროვიდგან.)

საწყალი ნიუო! კატო უყვარდა; კატოს კი ნიუო არ ჰყვარებია,
ნიუო სიზმარში კატოს ჰკოცნიდა, ცხადათ კი მისს ტუჩს
არ ჰყარებია!

ნიუო დღე და ღამ კატოს უმწერდა, შეშინებულა შენს
თვალეშია,

და არც ჰსცოდნია კატოს, თუ ნიუომ იგი ირჩია მრთელს
ქალეშია!..

კატო გათხოვდა. ნიუო მასთანა სულ დადიოდა ძვე-
ლებურათა,

ვითარცა მცნობი, ჩუმი ტრფიალი: ქმარმაც მიიღო იგი
ძმურბათა!..

ნიუო ოხრავდა და ვერ ამხელდა საყვარულის ცეცხლს
გულის შემწველსა!

გულშივე იგი იმარხდა სურვილს, დაფარულადვე ღვრიდა
ცხარს ცრემლსა!..

— სადღაა კატო? — გარდაიცვალა! — ნიუო რას შერება?
ჰკალადვე ოხრავს,

კატოს საფლაგზედ ყოველთვის დადის, მისი აჩრდილი ახლა
სულს უზრავს!..

კატოს საფლაგზედ მოსულს ყვაფილებს ნიკო მზურვალის
ცრემლიბრთა რწყავს!..

საწყალი ნიკო! კატო უკვარდა, კატოს კი ნიკო არ ჰყვა-
რებია,

ნიკო მისს საფლაგს ხშირბთა ჰკოცნის, სიცოცხლით მასლა
დაჰმყარებია!...

თ. რაფიელ ერის-თავი.

17 იანვარს 1868 წ.

ქ. ქუთაისს

აფარის ომან-ხანისაგან საქართველოზედ დაცემა. — ლეკებთან ლაზარევის ბრძოლა მდინარე იორის პირზედ, სოფელს კაკაბეთთან და მტრის დამარცხება.

საქართველოს სამეფო თუმცა დამშვილდა, იმათი რომ ყიზილბაშების საომართ მოსვლას აღარ ელოდა. მაგრამ სხვა მტერი აუტყდა, რომელიც უფრო ახლო იყო საქართველოზედ.

აფარიის ომარ-ხანი ასეთი კაცი იყო, რომ გამზედაობაცა, ვაჟაკობაც, მამაცობაცა ჰქონდა, როდის რა სარგებლობა მიეცა თავისის-თავისათვის ისიც იცოდა და ამ გვარის ნიჭით დიდი სახელი დაიდო თავის მომიჯნავე საბრძანებლებში. თუმცა იმისი საბრძანებელი დიდი არ იყო, მაგრამ დიდი სახელი და პატივი ჰქონდა სხვა ახლო საბრძანებლებში, თავისის ვაჟაკურის გამზედაობით, რადგან იმ მხარეში სადაც ის იყო, იმათი საქებური და საცხოვრებელიც, სხვის აკლებდა და ცარცვა იყო შემოღებული. ამითი ომარ-ხან თითქმის დალისტნის მბრძანებელი შეიქმნა. საითაცა ის დააპირებდა წასვლას დასაცემათ, ის იმოდენი თული და ავაზაკი ხალხი თან მიზღვედა იმას სიხარულთა და პატივისცემითა. ამის

გამო მრავლის წერილის საბრძანებლების მდგომარეობა, იმაზედ იყო დამოკიდებული და საქართველოსაც მხირად დაეცემოდა ხოლმე, რადგან ის სხვებზედ უმეტესი საბრძანებელი იყო და მომტყმელსაც ემსახურებოდა.

ომარ-ხანმა დაიწყო მზადება საქარეელოზედ დასაცემათ და ამას ჰფარავდა კიდევ და მაშინ როცა წამოსვლას აპირებდა, ეთამ რუსეთის საფარველს ეძიებდა. კნორინდს კაცი გაუგზავნა მოსალაპარაკებლათ იმაზედ, რომ რუსეთის მფარველობა მიეღო.

ლენერალმა კნორინდმა 5-ს აგვისტოს 1800 წ. მარტებლობას სთხოვა ნების დართვა იმაზედ, რომ ომარ-ხანის კაცი პეტერბურღში გაეგზავნა და ამასთან ისიც მისწერა, რომ მეფე გიორგი ამას წელიწადში ხუთას თუმანს აძლევსო ხარჯსა-ვითაო, იმისათვის, რომ ეს იმას დაესხნას და აღარ დაეცესო.

რესკრიპტით 26 აგვისტოდამ 1800 წ. ნება მისცეს, რომ აფარიისხანის ელჩი პეტერბურღში გაეგზავნა; მაგრამ შინამუისინ ეს ქალღლი კავკასიაში მოვიდოდა, საქართველოში ომარ-ხანის დაცემას ელოდნენ.

მარაიზობისთვის ბოლოს მოვიდა ამბავი, რომ ომარ-ხან შეერთებულან ყაზეუმუხის ხანთანო და აკუმისა და ანდიის ყაღებთანო და სოფელს ბელკანთან მოსულაო, რომელიც საქართველოს მიჯნაზედ არას მეფემ გიორგიმ სთხოვა ღენერალს. ლახარეხა ოჩის ბატალიონით კახეთისაკენ წასულიყო

და ჰკითხა კიდევ, მე როგორღა მოვიქცეო. ღენერალმა ლაზარევმა ურჩია მეფეს, გაეგზავნა ლეკების საომრათ კახეთის ჯარი, რომელიც იყო 2000 კაცი და მოახსენა, რომ ორი ბატალიონი თავის არტილერიით (მეთოფხანგმა) მადრიან ქართველის ჯარის მისაშველებლათაო, რომელნიც როგორც ისმის ალაზნის ნაპირს უნდა შეიყარნენო. ლაზარევმა სთხოვა მეფეს, მოემზადებინა რუსის ჯარისთვის სურსათი და მოემზადებინა მეცადინეობა, რომ ამითი სრული ყოფილიყო.

მალე შემდეგ ამისა, მ ეკენისთვის, მეფეს გიორგის თავისი შეილის ბაგრატის წიგნი მოუყვიდა ქაზიყედამ, რომანხან კარახის შთაზედ მოვიდაო. ქვეხების რჩევით ხალხი სალხის და სხვა სოფლებისანი სიღნაღის ციხეში აპირებდნენ შესვლასაო. ხალხიც სთხოვდა მეფეს, რომ დავით ბატონის შეილი იქ გაეგზავნა, და ბაგრატიც იწერებოდა რომ მიეღოს კახეთს მარტო მე ვერ გაუძღვებო.

ბაგრატი ბატონის შეილი სთხოვდა თავის შამას მეფეს, გაეგზავნა ტყვია-წაშალი და ხალხთან მიეწერა გასამხნევებელი ბრძანება.

ლაზარევი ტფილისიდან, რომ მიდიოდა ჯარით კახეთისკენ, პოლკოვნიკი კარიბლინი ტფილისში დაგლო დანარჩენის ჯარით, რომ იმას დაეცვა წესი და სიმშვიდე ქალაქშია. მეფეს სთხოვა ლაზარევმა უბრძანეთ კარაღი და ღინსაო, ყარაული ჰყვანდეს მეტის სიფრთხილითაო, რომ

ჩემს აქ უყოფნელობაში არაფერი წინააღმდეგი რამ არა
ვინ გაგიბედოსთა.

„შესახებთ ყაზახისა — მოსწერა ლაზარემა გიორგი მეფე-
სა — რომელთაც არ ენდობით ერთგულეზად, ვგონებ რომ
ვითომ სიფრთხილის მიმეზით, იმათი, ცოლ-შვილი
ჩამოაყვანინათ ქალაქში და ამანათთ შეინახათ, მინამდისინ
გარეშე მტერი და შინაურებიც დამშვიდდებოდნენ. თუ რომ
ინებებთ, თავადი სოლომონ აეალის-შვილი გაგზავნეთ ყა-
ზახში ჯბრის მოსაგროებლათ და რაც შეიძლებოდეს მომე-
ტებით შეჭრიბოს, შემდეგ მოკრეფისა წამოიყვანოს ქიზიყ-
ში, სადაც როგორც მოეხსენება თქუტუნს უმაღლესობას ჩე-
მისა და ეახტანგ ბატონისშვილის დაწყობილებითა, ვგონებ,
რომ იმისი ჯარიც მალე უნდა მოვიდეს.“

დენოობის თვის დამდეგს მოვიდა ამბავი, რომ ომარ-
ხანი განჯისკენ აპირებს წასელოსაო, რომ განჯის ჯაეთ-
ხანი დასცესო. შემდეგ ამისა მოვიდა ამბავი, რომ ომარ-
ხანი თავის ჯარით თოღაის მინდორზედ მოვიდაო, რო-
მელიც არის მიჯნის მდინარე ალაზნის სიახლოვს.

იმასთანვე მოელოდნენ ალექსანდრე ბატონის-შვილის მო-
სვლასა.

როცა რომ ყიზილბაშები დაიძრნენ, თავიანთის ქვეყნის-
კენ წაეიდნენ ბატონისშვილმაც იმელი გადიწყეიტა,
რომ საქართველოს დასაცემათ არ გამოელოენ, მაშინ სპარ-
სეთის ჯარის ურდოს თავი დაანება და შუშაში მივიდა, იქ

სუთი კვირა იყო, „სრულს განცხრომაში“. ამ დროს მოვი-
და, შუიში ომარხანის სარდალი და სთხოვა ბატონის შეილს
რომ იმათს ურდოში მისულიყო. ალექსანდრე ბატონის შეი-
ლმა გაიარა და გავიდა მტკვარში, იორში და ალაზნში და
ომარხანთან მივიდა, რომელიც თავისის ჯარით ალაზნის
პირზედ იდგა. ომარხანმა დიდის სიამოვნებით მიიღო ალექ-
სანდრე ბატონის შეილიც და იმასთან მოყოლილი შუშის
იბრაჰიმხანის შეილიც.

ალექსანდრე ბატონის შეილმა, 23 ოქტომბერს, მოსწე-
რა მიტროპოლიტს წიგნი, რომელშიაც ეფუცებოდა წმინდის
ნინოს სხფლავს, აქ მე იმისთვის არ მოვედიო, რომ საქა-
რთველო ავაოხროო, მხოლოდ მე ის შინდა, რომ ჩემი
უფლებს დაეცათო.

ქართელის ჯარმა ბრძანება მიიღო საომრათ მოემზადე-
ნითო. ამათ მოსაშველებელათ ლაზარევი დაჰპირდა მოსე-
ლას პოლკითა და 60 ყაზახით. ბაგრატ ბატონის შეილი
სიღნახში იყო გაგზავნილი, იმისთვის რომ მტრის მოაზგე-
რებელი განკარგულებები მოეხდინა და იმან იქადამ მოი-
წერა, რომ ომარ ალაზნის პირზედ დვას ჩვენ პირდაპირ
ფონთანაო. ბაგრატ სიღნახს ამავრებდა და ლაზარევის სთხო-
ვს მალე მომეშველეო, დაჰპირდა კიდევ, რომ სურსათს და
ცხენის საკმელს მოგიშაადეფო.

ღვინობისთვის ნახევარს ავიარის ხანმა დაეით ბატონის-
შეილს მოსწერა წიგნი, რომლითაც აცუტობინებდა მიწებს,

...ხოვისაც ემდუროდან საქართველოს. ომარ ასე ამბობდა, ჯანდაბანობითომ შეეკრიბე და საქართველოს მიჯნაზედ მოყვების ამიტომამო, რომ გიორგი მეფემ სამჯერ მომატყუაო, მაჯგი არ მომცაო. „როგორც თქვენს წიგნშია მიძახით მე მამას, თუ შენს სიტყვას აღასრულებ, მე მშინ ჩემის ჯანით ქვეით წავალ. ორს დღეს შემდეგ ბიძა თქვენი ალექსანდრე აქ მოვა, რომელსაც ბაბახანისგან ელჩით ფარვანი მიუყვალა, რომელშიაც სწერია, რამოდენს ჯარსაც და იმათვს სტოპანის ასურეებს, გამოუგზავნიან.“

...საქვენი თითონ იცით, რომ მე ჩემის ჯარით უკან დაებრუნდი, მაშინ ვერც ბაბახან და ვერც ალექსანდრე ბატონისშვილი უჩემოთ საქართველოს მიჯნებთან მოსვლას ვერ გაბედენ.“

...ეგონათ რომ ალექსანდრე ბატონისშვილი რაკი ქიზიყში მოვიდოდა, კახელებშია და ხიზიყელებში არეულობას მოახდენდა და სხვა ბატონის-შვილები ალექსანდრეს ძმებიც იმას ეცდებოდნენ, რომ შიგნით მოეხდინათ არეულობა, ამისთვის თავით ბატონისშვილმა კნორინლს 18 ოკტომბერს სთხოვა, დაეხმებოდა იოანე ბატონისშვილი გამოგზავნო. „თუ რომ იოანე ბატონისშვილი კახეთში იქმნებო, მისწერა დაეითმა — დაეხმებოდა ღარწმუნებულის, დამშვიდებულის და მხიარულათ იქმნებოდა და ალექსანდრე ბატონისშვილიც პირობის ჩამორთმეგვს ვერ გაბედავს.“

...ამ დროს გამოძველობაში ომარხანის ჯარს დღე-ღღებედ

ემატებოდა; მაგრამ რადგან უმეტესი ნაწილი ამ ჯარისა ცხენოსანი იყო და იმათას ცხენებისთვის საკმელი შემზადებული არა ჰქონდათ, ხანს მეტი გზა არა ჰქონდა, რომ ეს ჯარი სხვა და სხვა ადგილს უნდა გაეფანტა. ამ გვარმა ჯარის გაფანტვამ ვეღარ შეძლებინა შეეტყუათ ან რამოდენი ჯარი ჰყვებნდათ და ან ომარხან რომელს მხარეს აპირებდა ჯარის წყევანას.

შემდეგ მალე შეიტყვეს, რომ ომარხან ალაზნის მარჯვენა მხარეს გამოვიდაო, იქ ორი დღე იყო და მერე ყარა-ალაჯისკენ წავიდაო.

•ღეთის გულისთვის დამეურენით—მოსწერა 25 ოკტომბერს იოანე ბატონისშვილმა ლაზარეეს—დროთი მოხვიდეთ აქა, რომ მტერს დაასწროთ, რომ ამითი ჩვენი საქმე არ წაგვიხდეს, ასე მოიქეცით რომ ქალაქშიაც და აქაც საჭირო განჯარგულებათ იყოს მომხდარი.»

ლაზარეემა 26 ოკტომბერს დაიბარა ეახტანგ ბატონის შვილი და მელიქი აბოვი, რომ ერთათ შებმოდნენ მტერს, 29 თითონ ლაზარეეი წავიდა ჯარით ქიზიყისკენ მდინარე ალაზნთან. გარდა თავისის ეგერის ბატალიონისა, წაიყვანა ნაწილი ღენერალ მაიორის შულიაკოვისა და ყაზახები ერთიან, გარდა ასის ყაზახისა, რომელიც ტფილისში დააგლო აქეთ იქით გასაგზავნათა. სულ ერთიან ეს ჯარი იყო 25 კაცი შტაბ და ობერ ოფიცრები და 1177 კაციც სალდათი. ამ რიგათ: გულიაკოვის პოლკისანი შტაბ და ობერ ოფიცრები

22, უნტერ-ოფიცრები 35, სალდათი 575, უთოფონი მოსამსახურენი 22; ლაზარეის პოლკისანი: შტაბ და ობერ-ოფიცრები 21, უნტეროფიცრები 88, სალდათი 320, მოსამსახურენი უთოფონი 56; ყაზახი 62, და არტელერის (თოფხანის) მოსამსახურენი 67 კაცი.

მაგრამ ლაზარემა ომი არ დაუწყო და ომარ-ხანს 1 ნომერს წიგნი მისწერა და ჰკითხა, რა იყო მიზეზი, რომ საქართველოს სამეფოში შემოხვედი და შენი ჰაზრი და სურვილი შეცვალე? რას მიემგზავსება ამ გვარი კცევაო, მაშინ როდესაც რუსეთის მფარველობას ეძიებდიო და იმპერატორის ნება დართეაო მოგივიდათო. ამასთან ჰკითხა იმ ავირიის ხანსა, გსურს წინ წამოხვიდეო, თუ სისხლის ღერას არ მოინდომეფო და შენს ბინაზედ დაბრუნდებიო?

ურჩია ლაზარემა ხანსა, რაც შენთვის სამჯობინო და სასარგებლო იყოს ისე მოიქეციო, მაგრამ მე თუმცა ჯერ მშვიდობა და თანხმობა მსურსო, შემდეგში კი თუ ჩემს რჩევას არ აღასრულებო, შეუბრალებრივ მოგეკცევიო.

ოთხს იმავე თვეს მოსწერა ომარ-ხანმა ლაზარეეს, რომ მე რუსეთთან არა წინააღმდეგობა არა მაქვსო, მაგრამ ჩემთან ალექსანდრე ბატონის-შვილი მოვიდაო და სტუმრის პატივისცემა მოითხოვს, რომ მე ამას შემწეობა მიცევიო. მე თქვენთან სხვა არა მსურდარა-მოსწერა ხაჩმა-გარდა ერთის ამისა რომ მეგობრობა მქონოდა; მაგრამ რავემნა, რომ

ღმერთმა ეს საქმე ასე მოახდინა... თუ რომ ეს (ალექსანდრე-ბატონის-შვილი) თანხმა გახდება შერიგებაზედ, მეც ამას დაეყვები, იმ მიზნით, რომ ეს ჩემი სტუმარი არის და შემწეობა მთხოვა; და თუ ეს თანხმა არ იქმნება, მეც არ შემოძლიან... ნუ მოსპობთ ჩემთან მიწერ-მოწერას თქვენს განძრახებაზედა, ასე ეკუთნის მეგობრობასა..»

ასე და ამ გეზრათ, მიზნებს საქართველოს მტრობისას ომარხან ალექსანდრე ბატონის-შვილსა სდებდა. ლაზარევი ამისწერა **წ** ნოემბერს ბატონის-შვილს ალექსანდრესა: ურჩია და სთხოვა ტფილისში დაბრუნებულიყო, დაჰპირდა მშვიდობიანს ცხოვრებას და რომ არაფრის შიშიც არ ექმნებოდა, იმედითა მაქვსო, რომ შენს ძმასთან მეფესთან შეგარიგებუო, რომელიც მამულსაც და ყველაფერს შენს სკუთრებას ისევ მოგცემსო. ლაზარევი არწმუნებდა, რომ იმპერატორი პაულეც გაპატიებდესო.

ალექსანდრე მაინც იმას ამბობდა, რომ ჩემმა ძმამ გიორგიმ შეგვაწუხა, მეცა და ჩემს ძმებსაც მამულები წაგვართოო და თავისს შვილებს დაუთრავაო.. მინამ ცოცხალიყარ მოსწერა იმან ჩემს საუფლისწულო სთავს არ დაეანებეფ, აგრეთვე ყმებსა და სურვილიცა მაქვს, რომ იმათის გულისათვის ამ გეზრათ ვიყო, მინამდისინ ცოცხალიყარ.. მა რა ექნა, რომ სამაგიერო არ გადუხადო მაგასა (გიორგის) მტრობით?

ღარია დედოფალიც ისე ეჩვენებოდა, რომ ვითომ შეი-

ლს არიგებდა რუსეთის იმპერატორის წინააღმდეგი არა ექმნარა
 ღბ თავისი გეარო არ შეერცხვინა. დედა გაკვირვებული იყო
 ბიზათა თავისის შვილის მოქმედებაზედ და სთხოვდა მოი-
 კონკო, რომ მამა მენი განსვენებული ირაკლის ყოველთვის
 იმასა ცდილობდაო, რომ მტრობა არა ყოფილიყო,
 „რომელიც სრულიად რუსეთის ხელმწიფეს ეწყინებაო.“

საქმით კი დარია დედოფალი ყოველის ფრით აქებებდა და
 ამხნეებდა თავის შვილს და იმას ებეჭებოდა, რომ მაგრა
 მდგარიყო თავისს განძრახებაზედ.

„მაქეს იმედი—აშახედ ნ-ს იმ თვეს მოსწერა ალექსანდ-
 რე ბატონისწმილმა ლაზარევს—მაღლე ენახო ჩემი უფროსი
 ძმები და რაცა მკითხეთ, იმისი დაწერილებითი პასუხა იმათგან
 მიიღოთ, ჩვენ არას დროს ისეთს საქმეში არ ვერევით,
 რომელიც ხელმწიფის წინააღმდეგი იყოს და ესლაც რა
 საჭირო არის, რომ იმისს ჯარს ვეომნეთ. დეთის მოწყა-
 ლებით, ჩვენ იმას ვეცდებით, რომ უკეთესათ და უფრო ერ-
 თეულათ ვემსახურნეთ ხელმწიფე იმპერატორს და იმის ჯარ-
 საც არას დროს იმს არ დაუწყებთ და თუ თქვენ ჩვენს
 დევნას არ მოიშლით, მაშინ ჩვენ ყოველს ფერს მოვახსენებთ
 მისს დიდებულებას, რაც უნდა ჰქმნათ.“

ალექსანდრე ბატონისშვილი რომ წამოვიდა აგარიის
 ჯარის ურდოში, გაგზავნა თავისი კაცი ბაბახანთან, შემწე-
 ობა სთხოვა და დაჰპირდა, თუ გავიმარჯვე და ტფილისი
 ავიღეო, საქართველოს სამეფოს სპარსეთის სახელმწიფოს

მივცემ საკუთრებათაო. ბაბახანმა მალლობა შემოუთვალს ბატონის შვილს ამ განძრახვისათვის და უქო კიდევ ჰაზრი, მაგრამ შემწეობაზედ უარი შემოუთვალა, ვითომ იმ მიზეზით, რომ თითონ საქმეები ჰქონდა ხორასნის უწყსობებისა. (ამ გეარათ უთქვამს ზაქარია ჯორაშვილსა.)

მანამდისინ ეს მიწერ-მოწერა ჰქონდათ და ლაზარევი რუსის ჯარით მიახლოვდა მიჯნას და 1 ნოემბერს მივიდა კახეთის მიჯნის სიღნაღის ციხესთან. 2 ნოემბერს საღამოზედ სიღნაღს იქით 16 ვერსტზედ სჩნდა მტრის ურდოსგან დანთებული ცეცხლები. იმ მთელს დღეს ლაზარევი შინჯავდა სიღნაღის მდებარეობას და გამაგრებულს ადგილებს, ხალხს ამხნევებდა და ქართელის ჯარსაც აგროვებდა, რომლის ნაწილი კიდევ მოჰყვა ბაგრატ ბატონის-შვილს.

— რამდენი გყავსთ ჯარი? ლაზარევი ჰკითხა ბაგრატსა.

— სამ ათასამდისინ იქნება, უთხრა ბაგრატმა.

მაგრამ ეს ცოტა ქართელის ჯარის ცოდნით იყო დაიარაღებული, ბევრს იმათგანს იარაღის მაგვრათ შინდის კეტების შეტვი არა ჰქონდათ რა.

იმ კაცმა, რომელსაც ლაზარევისა და დარია დედოფლის წიგნებით გაატანეს ომარხან ყარა-ალაჯში ენახა 15000 ჯარის კაცით. ომარხანმა და ალექსანდრე ბატონის-შვილმა წიგნები რომ წაიკითხეს, საბაასოთ შეჰყარეს. ალექსანდრე იმას ურჩევდა რომ ქოლაგიჩზედ მისულიყვნენ, მაგრამ ლე-

კის უფროსნი კაცნი იმას ამბობდნენ, რომ უთუოთ საგარეჯოზედ უნდა მივიდეთო, ხმათს სიტყვაზედ დადგნენ. (ამ გეგარათ სთქვა 7 დეკემბერს 1800წ. თურმანიძემა.) სხვა გზით წამოსელა დააპირეს და ასე სთქვეს: ჯერ ველათ 2000 კაცმა საგარეჯო დაიჭიროსო, დანარჩენი ჯარი ორ ნაწილათ გავეყოთო, ერთი ნაწილი ტფილისაკენ წავიდესო და მეორე გავიდეს მტკვარსაო, რომ იმერეთის ჯართან, ეახტანგის იულონის და ფარნაოზის ჯარებთან შეერთდესო. ამ გეგარათ საქართველოში რომ გამზგრდებოდნენ, მერე იმას ფიქრობდნენ, რომ უკეთესათ მოეყენათ საქმე, ეს ჯარიც გაეგზავნათ ტფილისზედ, რომ ქალაქს ორის მხრით დასცემოდნენ.

ომარხანის ჯარი ცუდს მდგომარეობაში იყო, სურსათი ცოტა ჰქონდათ და ცხენის საკმელი სრულეებით არა ჰქონდათ. სურსათს კარ-ბელაქნელებისგან ყიდულობდნენ და საქონელს ანუ ცხენებს მინდორზედ აძობებდნენ, ავარიის ხანი რომდენიც საქართველოს მოახლოვდა, იმდენი იმისი ჯარის მდგომარეობა ცუდი შეიქმნა. ჯარს უბრძანეს, რომ თავიანთთვს საკმელი თითონ ემოვნათ. „მდგომარეობა იმისი, მოახსენა ლაზარემა—ასეთი არის, რომ დღე უმეტესი ნაწილი ნადირობენ და ღამე სძინავეთ, ზოგნი ტანთ იხდიან, ზოგს როგორცა სურსთ, იმათს ნებაზედ არის მივარდნილი.“

ლაზარევეს მტრის შემოშუება სამკეულოში რომ არ უნდო-

და, 4 ნოემბერს წაეიღა, ქართველების ჯარიც წაიყვანა წინა. სილნაღს რომ გასცდნენ თორმეტს ვერსტზედ ჯარი დადგა, იმისათვის რომ ომარხანისაგან პასუხს ელოდნენ. რადგან რომ იმისი პასუხი კმაყოფილს არა ხდიდა, ლაზარემა დაიწყო თავ გამოღებული მოქმედაბა თხნა დასწრებოთა ღენერალ-მაიორის ლულიაყოვისა და იოანე ბატონის-შვილისა, დააწყეს ამსახით. 5 ნოემბერს წაეიღნენ მტრის პირდაპირ მისაგებებლათა და სალამოზედ ექვს ვერსტზედ მტერს დაუდგნენ.

რომ გათენდა, წინა დაყენებულმა ყარაულმა სთქვა, მტერი გაბრუნდა თავიანთის ურდოს მარცხენა მხარისაკენაო, ხევებში წაეიღაო, გაგეცილდა ჩვენაო და შერე გამოიღოს აღგილს მიეიღაო, მარცხნივ მთის ფერდობზედ იარაო, რომლებიც ხეობაზედ არის მობმულიო და გამწყრიედა მდინარე იოართანაო.

ლაზარემა მოაბრუნა ჯარი და ისე წაეიღა, საბითაც გაეყარნა მტერს. ის ისე ფიქრობდა, რომ მთებზე და ხევებს გაეალო, დაეცემა ამლილს მტერსაო და გზასაც იქით აღარ მიეცემაო, მაგრამ აღაგის მდგომარეობა იყო დამყენებელი რომ მთელს იმ დღეს მტერს ვერ შეხედნენ.

7 ნოემბერს გათენებისას, ლაზარევი მიეიღა მტერთან ორი ვერსტის სიახლოეს, რომელიც იორის მარჯვენა მხარეზედ იდგა, სოფელის კაკაბეთის სიახლოეს. ომარ ხანს დაეჭირაშხირს ტყეში შალალი ადგილი, ებრძანებინა, რომ ურ-

ღოს ცეცხლები სიგრძებზედ გაეჩინათ და ცხენოსანის ჯარის ნაწილისათვის ებრძანებინა ახლო სოფლები დაეჭირათ, რომელიდამაც უნდოდა ვითომ შეენახა თავისი ჯარი სურსათითა და ცხენის საჭმელითა. ჩვენი ჯარი დადგა ვაკებზედ, რომელსაც სამხრეთით იორი ეხვეოდა, დასაველეთით ჰქონდა არხი, ჩრდილოთ წერილი მთები, თელავზედ მიმდგარი და აღმოსავლეთით წყაროები. ამ ვაკის სიგრძებზედ მიდიოდა გზა იორთანა. გზიდან რომ მარცხნივ მობრუნებოდა ჯარი იდგა ორ პირათ, რომელსაც უკან მოსდევდა ქართველების ჯარი. გზის თერძობებზედ იდგა პატარა ძველი კოშკი, რომელშიაც იყო დამალული ლეგი და ნიშნათ იქ ყოფნისათოფი აზისროლი.

ომარხანის ჯარმა დაიწყო შეგროება წყალის იქით მხარესა და გამოდრიოდნენ ჩვენი ჯარის წინ დასახვედრათა. ლაზარემა დააყენა ამისათვის ჯარი. ჯგუფი შეჰქრა ღერალ მაიორის ლულიაოვის ჯარმა მარცხენას მხარეს და მეორე ჯგუფი შეჰქრა ლაზარევის ჯარმა მარჯვენის მხარეს და ამით შუა იდგა ქართველის ჯარი, რომელთაც წინამძღომლებათა ჰყენდნენ ბატონის შეილები იოანე და ბაგრატ. გამოვიდნენ რა მარცხენა მხარეს იორისას, ომარხან დაეცა თავისის ცხენოსანის ჯარით ორის მხრიდან მარჯვნივ მდგომარეს ჯარსა. ერთიან თოფას სროლამ და ზარბაზნების სათანტმა (варты) ამოდნენ ბოლი დასცა პირქვე, რომ როგორც სტევა ლაზარემა, ძალიან მრავალმა დაიწყო შუბ-

ლით მიწის კრეფა და დაუწევს იქ ომარხანის ცრუ უფლებების ძებნა, რომელსაც ის ღიღებულათ ეძიებდა.

ეს გაქცეული მტერი დაეცა ქართველის ჯარსა, იქაც დახვდათ ზარბაზნების სოფანტი, ერთი ნაწილი მტრის ცხენოხნისა უკანიდამ მოექცა ჩვენს ჯარებსა და ძველს კოშკთან შეიყარნენ, დაეცნენ ქართველის ჯარის უკანა პირს, რომელიც კეტების მეტი სხვა იარაღი არა ჰქონდათ რა. ღენერალ-მაიორი ღულოაიკოვის ჯგუფმა ჯარმა ისინიც გამოიხსნა და ომარხანმა უკან დაიწია. უკან რომ გაბრუნდა სხვა გზა არა ჰქონდა გარდა იმისა, რომ მარჯვნივ მდგომ ჯართან უნდა გაეარნა, საიღამაც დაუწევს სროლა და თან მიეყოლა და გაიარა ორის მხრიდა მ მიცემულს ქვეითი ჯარისა და არტილერიისაგან ცეცხლში.

ძღვეამკონებელმა რუსეთის ჯარმა ურათ — მოახსენებ ლაზარევი — დასძახეს ორსავე მხრიდამ და უკანასკნელს გასროლით დაეცა მტრის ძალი. ბოლოს მოიტანეს ორი მსუქანი თავი, ერთი ალექსანდრესი, ომარხანის სარდლისა და მეორე, ვითომ ჯონილუთაისა, უღადესისა რომელიც პირველი წარსდგა წინაშე რუსეთის ძღვეამკონებელს ჯარებსა. ისეთი რბლადა იყო, რომ თითქოს ბარბაროზებრივი ქმინაესო, სიდიდე და სიმსხო მისი ამტკიცებდა, რომ აღესილი იყო ბოროტებითა და სავსე იყო ცოფ — ბრანის-

ნობითა.

სალაშო დაღბა და სამის საათის ომიც მოსწყდა. სიბნელემ ლამისამ დაუშალა მტრის უკან გამოდგომას ადგილების მიზნებით, ტყიანი, საესე მკლით და ღრანტეებით დაყოფილი.

ლანარევი წავიდა ჯარით სოფელს კახაბეთში და ლამე იქ გაატარა. დილა რომ გათენდა თეაღწინ დაესახა დამზარსებელს ის საშინელი ომის ადგილი, სადაც მტერი იმ სახით დაისაჯა. ლერწამი, ძეძვი და თხრილები საესე იყო დახოცილებითა, რომელთ შუაც ისევ ისმოდა კენესა დაჭრილებისა და რომელიც იხოცებოდნენ. მთელს ამოდენას მიწდორს შხის შუქი ანათებდა და ბალახს სისხლით მოსერილსა და კიდევ მრავალს ამისთანას კაცის ტანჯვის ამბავსა. წყალს გაღმა, გუშინდელი მტრის სადგომს ადგილს, ეტყობოდა ნიშანი საშინელის ზრეულობისა და შიმისა, რომელს ადგილსაც მტერს დარჩენიყო სულერთიან თავისა საზღო, ასე რომ მრავალს ადგილს იპოენეს დანები იმ გვართა, როგორც წარმოიდგენთ ნახევრათ გაჭრილს რასმე საქმელსა.

მტრის დანაკლისი იყო 2000 კაცამდისინ მოკლული და დაჭრილითა. თითონ ომარხანც, როგორცა სთქვეს, შძიმეთ იყო დაჭრილი ტყვიით თეძოში. ჩვენს მხარეს დანაკლისი იყო, ერთი მოკლული, ერთი დაჭრილი და ერთი ოფიცერიც ფეხში გაკეწლილი.

ბატონის შეილებმა და იოანემ, ლენერალმა იოანეებმა ლაზარემა და ლულიაკოვმა მიიღეს ჯილდოთ ამ გამარჯვებისათვის კომანდერის ჯერები ორდენისა წმინდა იოანე იერუსალიმელისა. მრავალმა ოფიცერებმა მიიღეს კავალერიის ჯერები იმავე ორდენის; ყოველს სალდაბს, რომელიც კი იდგა ომში ებოძათ თითო ვერცხლის მანეთი კაცის თავს.

ომარხანმა თოვლისაგან ველარ გალიარა მთებზედ, რომ თავისს ბინაზედ მისულიყო და ჭარში მივიდა, უნდოდა, რომ ზამთარი ბელაქანში გაეტარებინა. ათი ლეკილა დარჩნ იმას თავის ჯარისა; დანარჩენნი წაიღეს-წამოვიდნენ თავთაიანთს სახლებში და 2000 დარჩა შუშის სოფლებში ყარაბაღის იბრაჰიმ ხანთან. აღექსანდრე ბატონსმვალცი იმასთან იყო.

ომარხანის ჯარმა დიდი შიმშილი გამოიარა. ამბობდნენ რომ არა ჰქონდათ რაო, ლეკები ერთმანეთს ცხენებს იპარავდნენ და იმას სჭამდნენო.

12 ნოემბერს ლაზარევი ჯარით დაბრუნდა ტფილისში.

ლეკებისთვის ბოლოს მოვიდა ამბავი, რომ ომარხანს სოფელს ბელაქანში მივიდაო და იქ თუმცა ჯარი არ იყო, მაგრამ რადგან იცოდნენ, რომ ჭარ-ბელაქანელებს მტაცებლობა უყვართ, ლაზარევი სპარტელოს დასაცველად კიდევ გაგზავნა ჯარები. სიღნაღის ციხეში დააყენა სამი როტა ქარი ზარბაზნებით და ერთი მუშკატერის როტაც

ზარბაზნით სიღნაღს აქვთ 15 ვერსტზედ ტფილისის გზაზედ. ბრძანების საჩქაროზედ გადმოსაცემათ დააწესეს ლეტუჩის ფოჩტა.

მაგრამ ოშარხანმა საქართველოს საომრათ აღარა მოახდინა რა. მიეცა თავისს ჩვეულებრივს ბოროტებას, გარყვნილებასა და ქეიფსა, მოკვდა ლოთობისაგან შარტის თვეში 1800 წელსა.

(შემდეგი იქნება .)

ს ი ა ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს მ ე ფ ე თ ს ა ს ლ ე უ ლ ო ბ ი ს ა .

(არხოლოლიის აკტები (გუჯრები) ნაწილი 1, თავი 3 ფურცელი 199, 161.)

ა. განსვენებულას მეფის ირაკლის თეიმურაზის ძის მეორე მეუღლე დედოფალი დარია, 75 წლისა; გიორგი დადიანის ასული.

მისნი შვილნი:

1. ბატონის შვილი იულონ, 41 წლისა; მეუღლე მისი სალომე, 35 წლისა; თავადის რევაზ ამილახვარის შვილის ასული:

შვილნი მათნი:

1, თავადი ლევან, 15 წლისა; 2, თავადი ლუარსაბ 13 წლისა, 3, თამარ, 11 წლისა.

2. ბატონის-შვილი ვახტანგ 39, მეუღლე მისი მარიაშ, 32 წლისა, თავადის დავით აღრონიკა-შვილისა სული უშვილონი.

3 ბატონის შვილი ანტონ 38 ქათალიყოზი სრულიად საქათველოაჲსა.

4. ბატონის შვილი მირიან, 35 წლისა; უცოლო.

5. ბატონის შვილი ალექსანდრე, 32 წლისა; უცოლო.

6. ბატონის შვილი ფარნაოზ, 26 წლისა; მეუღლე მისი ანა, 32 წლისა; თავადის გიორგი ერისთვის შვილის ასული.

შვილნი მათნი:

1, სალომე, 5 წლისა; 2, ელენე 2 წლისა.

7. ბატონის შვილი მარიაშ, 46 წლისა; ტფალისის მოურავის თავადის დავით ციცი შვილის მეუღლე, ქერივი.

შვილნი მათნი:

1, თავადი ესტატე, 23წ. 2, თ ნეკოლოზ, 22 წ. 3, თ. იოანე, 17წ. 4, თ. დიმიტრი, 11წ. 5, ანასტასია, 19წ 6, ნატალია, 15 წ.

8. ბატონის შვილი ქეთევან, 37 წ. თავადის ბაგრატიონ მუხრან-ბატონის მეუღლე, ქერივი.

შვილნი მათნი:

1. თ. კოსტანტინე, 19 წ. 2, თ. თეიმურაზ, 17წ

3, თა, გიორგი, 8წ. 4, თა დავით, 6წ. 5, თ. ირაკლი,
1წ. 9, ბარბარე 11 წლისა.

9. ბატონისშვილი ანასტასია, 34წ. თავადის რევაზ
წრისთვისშვილის მეუღლე.

შვილნი მათნი:

1, თ. შალვა, 3წ. 2, თ. ბიძინა. 1წ.

10. ბატონისშვილი ეკატერინე, 17 წ. თავადის გიორგი
ხალაყაშვილის მეუღლე.

შვილნი მათნი:

1, თ. იოანე, 5წ. 2. თავადი დავით, 2წ. 3, ელისა-
ბედ, 7 წ.

11. ბატონისშვილი თეკლე, 25წ. თ. ვახტანგ ორბე-
ლიანი მეუღლე. შვილების ჯერ არა ჰყავთ.

გარდაცვალებულის ბატონისშვილის ვლენეს, თ. ზაქა-
რია ანდრონიკაშვილის მეუღლის ქალი: ხორეშან, 15წ, თავ-
ადის ზურაბ ორბელიანის მეუღლე.

მეფის ირაკლის პირველის მეუღლის ქალის, გარდაცვა-
ლებულის ბატონისშვილის თამარის, თ. დავით ორბელიანის
მეუღლის შვილნი:

1, თ. ივანე, 86წ. სარდალი; 2, მარიამ, 32წ. თ.
როსტომ ერისთვის შვილის მეუღლე; 3, ანა, 28წ. თ. აბელ
ანდრონიკაშვილის მეუღლე; 4, ბარბარე, 24წ. თ. ივანე
ანდრონიკასშვილის მეუღლე; 5, თინათინ, 32წ. თ. თარ-
ხანისშვილის მეუღლე; 6, ეკატერინე, 19წ. თ. გიორგი

ამილახერისშვილის მეუღლე; 7, ქეთევან, 16წ. თ. ციცი-
შვილის მეუღლე.

გარდაცვალებულის ბატონისშვილის პირველი ვახტანგის
ქერივი, ქეთევან, 55წ. თავადის კოსტანტინე ბაგრატიონ
შუხრან ბატონის ასული; უშვილო.

გარდაცვალებულის ბატონისშვილის ლევანის ქერივი, ნი-
ნო, 35წ. თავადის ქიხოსრო ანდრონიკასშვილის ასული;
უშვილო.

განსვენებულის მეფის გიორგის ირაკლის ძის ქერივი, მე-
ორე მეუღლე, დედოფალი შარამ, 33წ. თ. ირაკლი ცი-
ცისშვილის ასული.

გიორგის მეფის შვილნი, პირველის მეუღლიდამ:

12. ბატონისშვილი დავით, 34წ. მეუღლე მისი ელე-
ნე, 22წ. თ. ზურაბ წერეთლის ასული.

შვილნი მათნი:

1, თ. გიორგი, 11წ.

13. ბატონისშვილი ბაგრატ, 25წ. მეუღლე მისი ეკა-
ტირინე 20 წლისა; თ. ღურამშიშხან ჩოლაყაშვილის ას-
ული.

შვილი მათნი:

1, თ. სფირიდონ, 1წ.

41. ბატონისშვილი თეიმურაზ, 19წ. მეუღლე მისი

17წ. თ. ოთარ ამილახვარისშვილის ასული.

15. ბატონისშვილი სოფიო, 30წ. თ. ლუარსაბ თა-
რხანისშვილის მეუღლე.

შვილნი მათნი:

1, თ. ესტატე, 8წ. 2, ანა, 7წ. 3, ანასტასია, 5წ.

16. ბატონისშვილი ნინო, 28წ. იმერეთის თავადის-
შვილის დადიანის მეუღლე.

შვილნი მათნი:

1, თ. ლევან, 8წ. 2, თ. გიორგი, 3წ. ქეთევან, 9წ.

4, მარიამ, 7წ. 5, ელენე, 6წ. ვაკატორი, 4წ.

17, ბატონისშვილი რიფსიმე, 24წ. თ. დიმიტრი ჩო-
ლაყაშვილის მეუღლე.

შვილი მათი:

1, თ. ზაქარია, 1წ.

18. ბატონისშვილი გაიანე, 20წ.

გარდაცვალებულს ბატონისშვილის ბარბარეს, თავადის
ანდრონიკასშვილის მეუღლე შვილე: თ. თამაზ, 16 წ.

გიორგის მეფის შვილნი, მეორეს მეუღლესთან, მარიამ
დედოფალთან ნაყოლნი:

19. ბატონისშვილი მიხეილ, 16 წ.

20. ჯიბრაილ, 14 წლიასა.

21. ილია, 10წ.

- 22. ოქროპირ, 6წ.
- 23. ირაკლი, 2წ.
- 24. თამარ, 13წ.
- 25 ანა, 1წ.

რადგან ჟურნალს ცისკარში ამ ჟამად იბეჭდება რუსულის ენიდან ჩემგან გადმოღებული საქართველოს უკანასკნელის მეფეების ირაკლის მეორისა და გიორგი მეთორმეტის დროება და საქართველოს სამეფოს მათ დროს მდგომარეობა, რომელს აღწერაშიაც უწირად არიან მოხსენებულნი ბატონის შვალეები და დედოფლები და იმათი მოქმედებაცა, ამისათვის საჭიროთა ვრაცს მკითხველთათვის, გადმომელო ეს შედგენილი კავკასიის არხიოლოდიის კომისიისაგან სია, ნეტარ ხსენებულთ მეფეთ სახლეულობის პირთა, რომელნიც იყვნენ მაშინ, როდესაც რუსეთის სახელმწიფომ საქართველოს სამეფო მიიღო თვისს მფარველობასა შინა.

მთარგმნელი, თ. ლეონიდ ბარათაშვილი.

30 დეკემბერს
1867წ.

კანდია.

მოკლე ისტორიული აღწერა

შემდგომ შესანიშნავი არის დაცემისა, როდესაც გათავდა ბრძოლა მალომეტალისა პორტასთან, კანდია ძალისა გამო მოკავშირეთ სახელმწიფოების ტრაკატისა, რომელიც მიიღო ვიცე კაროლმა 15 ნოემბერს 1840 წ. დუბრუნეს ტურცია. გუბერნატრად დასტოვეს იგივე მუსთაფაშა. მერე შემდგომ შერაგებისა ტურციასთან, კუნძულის დასახლეთ ნაწილში, 1842 წ. აღდგენ მცხოვრებლები, რომელთაც წინა უღოდა ზერეთისი. მაგრამ ეს აღდგომა ძალე დათრგუნეს და ზერეთისი გააქცია ხთანში. მიიღო საკაროლო სასწავლებლის დირექტრო ფაშა მართავდა კუნძულს 1852 წ. გასვლამდის, მდინარე კი დაიბარეს იგი კონსტანინე პოლში, სადაც იყო იგი რამოდენიმე ხანს დიდ ვეზირათ. მის ნაცვლად დანიშნეს კანდის გუბერნატრად მაგომეტან-ფაშა, რომელმანც დასტოვა კანდიაშია საქებარი სახელი. შემდგომ ამისა მოვიდა კანდია

ამი მისს ნაცვლად 1755წ. ოკტომბრის თვეში მუსტაფა-ფაშის უმფროსი შვილი, ველი ფაშა, მყოფი ტურციის ელჩათ ფრანციის სსახლესთან. ამის დროს რეზიდენციად გასდეს კანეია; მას დაუნიშნეს ორი კაიმაჯანი (ეპიროსის მოადგილე), ფაშა კანდიისა და ბეი რეტიმოსი. 18 ოკტომბერს 1856წ. კანდაში მოხდა ძრეელი მიწის ნძვრა, რომლისგან დახოცა 500 სული კაცი; მრავალს აღგილას განაპო მთის წვერები და განთქილი აღგილებიდან აღმოდიოდნენ წყლები ყველაზე უმფრო და მარცხდა ქალაქი კანდია. შესანიშნავია, რომ შორის ამ საზოგადო უბედურებისა გარდაჩნენ ვენეციური შენობაები, სახლები და სიმაგრეები. ველი-ფაშამ აღაშენა კანდაში და კანეიბში ორი საქალაქო საბაეთმყოფო (ლანჯარეთი) და მსწრაფლ შემდგომ მისა დანიშნა მუნიციპალური საქალაქო გარდასახადის შეკრება საბეთმყოფოების შესანახავათ, ქალაქების ღამე გასანათობლად და ქუჩების წმინდათ მეხანახავათ. თეინიერ საბათმყოფოების მენებისა ველი-ფაშამ განიზრახა სახალხო სსსწრაფლქების აღმენება და გახსნა ერთთ ბრჭანებისა და თათოებისათვის. და აგრეთვე მთელ ნაპირზენ გზების გაეღება დედა ქალაქის სხვა კუნძულის მოლოზებთან შესაერთებლათ. ამისათვის დაადგუ მან გადასახადი ფულისა და მუშაობისა მცხოვრებლებს; მაგრამ სახალხო სსწრაფლებელის გახსნას იმ ნაირად, როგორც ფაშას სურდა, ბერძნების არა თანაუგრძნობდნენ: მათ ებნოდათ, რომ შკოლებს არ განეძიებია ბერძ-

ნული ენა და არ გვეთათრებიათ მათი შეილები. გზების გაკეთებაც არ მოლიოდათ მათ კმევანში და უყურებდნენ ეჭვეულად, ამისთვის, რომ გარდასახადის სიძნელისა, მათ ეშინოდათ მისი, რომ ახალი გზები მისცემდათ თათრებს საშვალეებას მთებში შესვლისა, სადაც კანდიელები ჩვეულებრივ მაიკრიბებოდნენ აღდგომის დროს. ისინი არჩევდნენ თხვიანთ მხრით, რომ პორტები შეერთებინათ ურთიერთ მორის ზღვათ, რომელ შემთხვევაშიდაც ჭა ბღვის პირზედ ხლარ იქმნებოდა საჭირო ველი-ფამამ არ მიხედა ვათ სურვილს და განგზავნა თვისი ნაფიქრები საქმე; 1857წ. ივლისის განსივლეს დაწყეს გზების მუშაობა რეტიმოში, მაგრამ მუშაობა მიდიოდა ძრვიელ ნელა მუშების ნაკლებფუნდობისა გამო; ეს იყო სასწაელებლების შენობაები თავდებოდა, როცა ბერძნებმა წინააღმდეგ გუბენატრისა მოახდინეს დემანსტრაცია და ვარი ყვეს ფულის გადახთისა გზების შესამუშავებლად. შემდგომ 1858წ. მაისში კანდიელების ლელვა კიდევ უფრო განძრვიელდა მიზნებისაგან პორტასაგან ახალი მოთხოვნებისა. პორტამ მოსთხოვა კანდიელებს გადასახადი რეკრუტების სახსრად და ამასთანავე უბრძანებდა, რომ მათ მეიქთან თ ეს. გადასახადი 1858წ. და ორი სხვა წასრულის წლობისა ერთად.

აღდგომა იწყეს რაშიადენივე კანდიის და ბაების მცხოვრებლებმა; მათ აღიჭურვნენ და დაიპყრეს მალაქსი ველი-ფამა იყო ამ დროს ირაკლიონში, როცა შაიტყო კანდის მცხოვ-

რებლების აღდგომა, გაგზავნა მცირე ჯარი. კანდიდატად ითხოვეს, რომ მიეცათ მათთვის ნება ლუბინატორთან მოლაპარაკებისა სხვა სახელმწიფოების კონსულების თანა დასწრებით; მაგრამ ელლეთამამ არა მიხედა მათ თხოვნას და განამრავლა ჯარები; ყველა სახლების კარებში დაყენა მზვერავები და უბრძანა შეეპყრათ მცხოვრებლების შეილები ოჯახებში. როცა მათ დაუწყეს ტანჯვა დედაჯაცები მოვიდნენ სასოწარკვეთილებაში და შეეტაკნენ ჯარს; იწყო გამოუთქველი ბრძოლა, რომელიც არ დარჩა სისხლის დაუღვრელათ. 20 მაისს კანდიდებმა ყვეს რჩევა და გარეშე სახელმწიფოების კონსულებისა სახელმწიფო დასწერეს შემდეგი თხოვნა, რომელიც ცხადათ წარმოგვიდგენს საშიშარ სურათს მათის ელლეთამასგან მვეწროებისას, ჩვენ არა ვთქვამთ წინააღმდეგეთ ხელმწიფეს აბღულ მეჯიღსა, ჩვენ მხოლოდ აღუდგებით სასიკისოს და თავის ნებაურ გუბენატორის ყოფიყვეს, რომელიც გვაწროებს ჩვენ. თქვენვე აუწყოთ, რომ პარჯის კონგრესმა გამოაცხადა, რომ ბოლას ქვეშე ვრდომნი ქრისტიანენი არ ყოფილიყენენ გამორიცხულნი კონსკრიპციისაგან (*), მაგრამ პორტამ ბრძანა, რომ ქრისტიანებს გამოეხსნათ თავი გადასახდათ. 16,000 მხედრების ნაცვლად გადაწყვეტილი იყო 6500 პანსტონი, ხოლო ჩვენ კუნძულს ჰხედდა 965,000 პანს-

[*]. ხაღდათების მოკრეფა წილის სნომით.

ტრი; ჩვენ გამოგვიცხადეს, რომ ეს ჯამი (сумма) შიგვეტანა საჩქაროთ წრევანდელისა და ორი სხვა წასრულის წლებისა. ჩვენ გვინდოდა შეგვეყრიბაო ადგალობითი სტაროსტები, რომ როგორღე მოგვენახა საშუალება გადასახადისა, მაგრამ არც ეს ეციყვეს. ღუბენატორმა არც კი ინება სახალხოთ გამოცხადებიანთ ეს გადაწყვეტილება. მხოლოდ გაგზავნა მოსამსახურენი პირები ხარჯის მოსაკრებლად კუნძულის მცხოვრებლებსგან. ამას გარდა ჩამოთვლილი იყო რიცხვი ყმაწვილი კაცებისა თათრებთა და ქრისტიანებთა, რომლებიც დანიშნულნი იყვნენ სამხედრო სამსახურში, და ამის გვარად დანიშნული იყო სახსარის გადახდა, მაგრამ ახდევინებენ მხოლოდ ქრისტიანებს. სარეგრუტოსიაში ივენენ აღნიშნულნი ასი წლის მოხუცებულები და ძეძუს ყმაწვილები. ერთ სოფელში 200 კომლისაგან ნახეს მხოლოდ 150 კაცი, რომელთაც უბედუნეს ხარჯის გადახდა, თითქო ყველანი ეყუთნოდენ მათ, რომლებიც მოგზალებნი იყვნენ სამხედრო მსახურებისა; დანარჩენთ 50 კაცს უნდა ეხბდათ იმ სოფლებში, სადაც იმყოფებოდნენ სამუშ.ოდ. ამ ნაირი განჩინება მრავალ ჯერ იყო გამოვლარებულა. ჩვენ შევიკრიბეთ კანეის ბჭებთა, რათა წარმოგიდგინოთ ჩვენი საჩივარი. ჩვენ ვითხოვთ რომ გუბენატარი წაიღოს კუნძულდგან, ამისთვის, რომ ის არის პირ მოთნე მსაჯული, სკდილობს განდგომილყოს ქრისტიანები, არ გვაძლევს ნებას აღმოვიჩინოთ მუა მდგომელი

ქრისტიანებისათვის და გავგზავნოთ კონსოანტინე პოლში, ჩვენი ქვეყნის შეილებს ატუსაღებს და უმზღვრათ გზაენის სასჯელში, დაგვადეა ჩვენ გადასახადი კაცის თავზედ 54 პიასტრი და გზის მუშაობა, ამას გარდა გემართებს სამ-სამი პიასტრი თითო საწყავე ღვინოზედ, ცხრა პიასტრი თითო სპეტურველზედ, ოთხი პიასტრი სამურაო პირუტყვეზედ, ორი პროცენტი გადასახადი ქონებაზედ უკანაქნელათის თავი ჩალისა, ხოლო შემდგომ ქრისტიანის გადაცვალებისა თითქოს ყველას აქუს ნება სხხელმწიფოთ მერაკონ მთელი მასი ქონება, ხოლო ქერივი და ობლები დაყარონ უმოწყალოთ. პროვინციას აღარ აქუს არბ ვითარი გამოსაეალო, ხევის ხილის ხეები გაახმო ყინვამ, ვენახები ფუჭდებიან სნეულებისაგან გირუტყენი იხოცებიან ჭარისაგან და ჩვენ თუით მეტი გზა არა გვაქუს უნდა ვეძიოთ საზრდო გარეშე. ამ გვარ მდგომარეობაში ჩვენ უწინდეთი კანონიერი გადასახადის მიცემაც გეჭირს, ხოლო ახალი მომტებულის სარჯის გადახდა სრულებით შეუძლებელია ჩვენთვის. გვეედრებით თქვენ დაგვიცოთ ამ გვარი უსამართლოებისაგან.

იმვე ღღეს 20 მაის! ევლიფამამ ჰყო რჩევა, სხდაც თინიერ კრიტის მიტრაპოლიტისა, რომელსაც კუნძულს ქრისტიანები არა სცემდნენ პატიეს, მიუწოდა კანდიელების საყვარელს კიდონის ეპის კოპოზს კალისტის. ღურბენატორმა

უსაყვედურა კბლისტს, რომ ის იყო მაზნები ხალის ადგომისა, და უბძანა მას, რომ წასულიყო და შეეგონებინა ხალხი (ქრისტიანები), რომ მიეკათ მათ გადასახადი და დამორჩილებულ იყენენ ბრძანა აგრეთვე მოეწერა ხელი გუბერნატორის კანცელარის შედგენილ წერილზედ სხვა სახელ მწიფოების კონსულეზთადმი, რომელშიდაც არწუნებდნენ მათ, რომ ეთომც კანდილეები იყენენ ავაზაკები, აღმაშოთებელნი და დამორჩილებელნი წინა მართებლობისა; ამისათვის სთხოვდნენ, რომ კონსულეზს არ მიეკციათ მათი თხოვნისათვის არა ეითარი ყურადღება. ეპისკოპოზმა უარი ჰყო წერილზედ ხელის მოწერისა, თუმც მას უქადებდნენ სიკუდილს. მაშინ ფამამ ბრძანა ეცემათ მისთვის ჯოჯობათ, რომელთაგან მან შემდგომ რამოდენიმე წუთისა დაჰკარგა გრძობა. ის ჩაადგეს ურემში ხალხში წასაღებათ; მაგრამ ის გარდაიცვალა გზაზედ. ამ საქმეს ქონდა ღრმა ზედ მოქმედება ქრისტიანებზედ. ფაშამ გაანბიანა, რომ ეთომც ეპისკოპოზი გადაიკვალა დაბლისაგან, მგერამ ამ ხმას არავინ არერწმუნა; და თუმცა ფამამ ბრძანა, რომ დაემარხათ იგი თვინიერ ყოვლის პატრის ცემასა, მგერამ, ქრისტიანები ათასამდის შეკრბნენ მის დამარხვის დროს. გარეშე სახელმწიფოების კონსულეზმა, რომლებიც აგრეთვე დასწრენ დასაფლავებაზედ, აღმართეს სამ გვარი ბაიჩადები, რომ ამსახით ემხილებინა ველიფაშისათვის მისი ცუდი ყოფაქცევა. აღდგომილება და შეფოთი, შემდგომ ამისა კიდევ უმფრო

განძლიერდა. 27 რიცხვს აღდგნენ სეკიოთლები, 29
და 31 ველი—ფამას მოუვიდა ტურციდგან 15,00 კაცი
გასამაგრებლად; ის ცხადათ აქნებდა თათრებს გაეწკვიატათ
ქრისტიანები ალბანელები, რომლებიც გამოლაგდნენ ზუღ-
შიდ, დაეცნენ მახლობლად მდებარე სოფლებს და მოკმე-
დებდნენ საშიშარ ბარბაროსულად. გურაჟიონში და რე-
ტიმოში თათრები ეპყრობოდნენ ქრისტიანებს აგრეთვე შე-
უწყნარებლად. მაგრამ კანდიელები ჯერ ჯერობით ითმენდნენ
თათრების ჯარებთან ომის დაწყებას, მოელოდნენ რა თუ რა
პასუხი გამოუვიდოდათ სულთანისგან მათ თხოვნაზედ შესა-
ხებ ველი ფამის გამოცელისა და იკისრებდა თუ არა
საქრისტიანო ევროპა მათ დაცვას. ამ ანბაეის გაგებამდის
იგინი ფიქრობდნენ წასულიყვნენ მთებში. ზოგიერთი კანდიე-
ლები გაიქცნენ შიშისაგან საბერძნეთში, ზოგნი არხი პელაგის
კუნძულებზე. ამ დროს ველი ფამამაც გაგზავნა კონსტან-
ტინეპოლში თავის განსამართლებლად პასუხი შესახებ კანდი-
ელების საჩივრისა. ამ პასუხში იმართლებდა იგი თავს
საზოგადო ადგილებით, ანობდა, რომ ქრისტიანები მას
არაოდეს არ შაუწუხებია და არც შაუწერია მათის უზომო
გადასახადი. პორტამ გამოგზავნა კანდიაში ადმირალი
ახმეთფაშა და რაშნიფენდი საქმის გამოასახებლად. მათ
აღუთქვეს კანდიელებს, რომ გააქრობდნენ საჩივრის მიზეზებს,
მაგრამ კანდიელები არ დაკმაყოფილდნენ ამით, და მოით-

ხოვეს ფირმანი (*). დიდი სახელმწიფოების ზეღის მიცემით და აგრეთვე გამოცვლა ველი—ფაშისა. უკანსკელ გათავდა საქმე იმითი რომ პორტამ გამოსცა პროკლა მაცია რომლითაც მიანიჭა მოტეება ყველას, ვინცკი ერია აღდგომაში; მისცა ნება ქრისტიანებს საჭურველოს ტარებისა, თავისუფლობა შესახებ სარწმუნოებისა; აღუთქვა აგრეთვე, რომ საქმეს შესახებ ვაღსახადისა განიხილავდნენ და წარუდგენდნენ პორტას და მოახსენებდნენ სულთანს კიდევაც, რომ მან მომალოს ეს გადასახადი, ხოლო ხარჯის შეშვრებლებს, რომელთაც ხალხი ბარალეულყოფდნენ მრავალს საქმეებში მისცემდნენ სასჯელში და სხვა ამასთანავე ველი—ფაშა გადააყენეს და მისს მაგიერ დანიმნეს სახალხო—განანლების მინსტრი სამი ფაშა. საქმე ვითომც გათავდა, ერთი შეხედვით, მშვიდობიანათ; მაგრამ დამდექ ივლის ერთმა მოსამსახურე ბერძენმა მოკლა თავისი ალა თათარი (ვაჭარი), რომელმანც გააჯაერა იგი. თათრები გაბრაზიანდნენ, გამოათრიეს საპრობილეში ჩასმული ბერძენი და ბორჯილის შეუხსნელად, ათრიეს იგი ბაწრით ქბლაქის ქუჩებში. ამ გებრად ბერძენმა დაინახეს სახე მიხთილი გვამი თავიანთი ერთ მორწმუნისა. თათრებმა დააწყეს ყოველ გვარი მტარვა-

[*] ფირმანი [სხაწს სიტყვა], ჰირობა ანუ მოწმობა, რომ მიცვბათ მათთვის ნება თავისუფალი მოგზაურობისა და ცოცრებისა ტურტის სამოაეროებში.

ლობა, რომელიც არ დაცხრომილა არც ახალი გუბენატორის მოხელის შემდგომ. მაშინ კანდიდებმა მიართვეს კონსულებს ახალი არჩა ეგრეთი შინარსით, „ჩვენ ხელახლა ვჩივით თქვენ წინაშე წინააღმდეგ სისხლისღერისა და სპიზლართა მოქმედებათ, რომელთაც დაუცხრომელად ვითმენთ თათრებისგან. აქნამდის ვითმენდით მათ ხმის ამოუღებლად. ესლა კი გთხოვთ რაც შეიძლება საჩქაროთ წარუდგინოთ იგინი მალალ პორტას თქვენი ელჩების ხელით კონსტანტინეპოლში, რათა მან დაცხროს ჩვენი წვალებანი. თათრებმა დახოცეს ქრისტიანები პროვინციის ჩრთილოეთის ნაწილში ყოველის უმიხზოდ; 2, მათ გააუპატაურეს და დაახეჩრიკეს ქალები იმავე პროვინცისა, მოატაცეს რა პირველად ყოველი მათი ქონება, 3, მათ გაცარცვეს ყველანი, ვინც კი შეხვდათ მათ; 4, მათ საშიშრად სცემეს არკაღის მღდელმთაებარს. რომელსაც უნდოდა დამალულიყო მათგან საიშედო ალაგს. დაიჭირეს იგი გზაზედ, გახადეს ტანთ-საცმელი, წართვეს ფულები, დაძვრეს მას წვერი და სცემეს სიკედლილამდე; შემდგომ დასტოვეს გზაზედ საცოდავ მღვდმარეობაში; 5, მათ დაჭრეს და დაკაბეს ყოველგან ვენახები და ხეხილები; 6, მათ დაწვეს ყოველგან ქრისტიანების ყანები ხოლო სადაც ვერ მისწვდნენ ააოხრეს; 7, მაუკრადნენ რა იგინი ხელ ფეხს ქმრებს აუპატიურებდნენ მათ თვალ წინ მათ ცალებს და ასულეებს; 8, მათ მოიტაცეს წმინდა გიორგის მონასტრისაგან

17,000 პიასტრი ფულად ფული, ხოლო 20,000 პიასტრის საღირალი ძვირფასი ნივთიულობა; 9, გატეხეს ორი ეკკლესიის კარები, რომლებშიდაც დაამტერიეს ხატები და კანკლები და წმ. კუჩუკლებისა; საფლავებიანგან ამოიღეს მკუდრების სხეულების ნაწილები და ესროდნენ შათ თოფებს. ყვენ აღარ შეგვიძლია, სწოდნენ იგინ კონსულებს, მოვითმინათ კიდევ ამგვარნი მათი მოქმედებანი. სასოწარკვეთილებით გვედრებით თქვენ, რომ წარუღგინოთ ეგრეთი ჩვენი წყალება უმაღლეს პორტას, ინებოს სულთანმა აღმოაჩინოს ჩვენზედ თავისი სიბრალული.

რომ როგორმე დაეცხრათ მფოთი, რომელსაც იჭერდნენ 10,000 აღჭურვილნი ბერძნები, სამა — ფაშამ გამოსცა ზუა იგლისს პროკლამაცია, რომელშიდაც პორტა აძლევდა კანდიელებს პირობას, რომ ის აღასრულებდნ რუსიც იგინი ითხოვდნენ, მაგრამ ეს აღთქმა იმნაირად კი არ იყო გამოხატული, ცხადთ როგორც პირველ პროკლამაციში ზოგერთი მუხლი იყო მამი დაწერილი ორ აზროვან, ზოგიერთ კანდიელების თხოვნაზედ სრულებითაც არ იყო არაფერი მოხსენებული, კანდიელებმა, მიიღეს რა ეს პროკლამაცია, გამოითხოვეს ნება მისი გადასწორებისა. სამი — ფაშას მეტი გზა აღარ ქონდა უნდა ყოვლიფერზედ დათანხმებოდა მათ და ამგვარათ გათავდა აღრეულება, ბგვისტო რომ დადგა აღმირალი ახმეტ ფაშა წაეიდა კონსტანტინე პოლში. მისს წასვლის დროს ბერძნები უკონდინენ მას

ხელგს და ევედრებოდნენ, რომ მას არ დაევიწყებინა კუნძულის ქრისტიანი მცხოვრებლები, რადგანაც იგი იყო მათი დიდათ ყურის მგდებელი. ამასთანავე კანდიელებმ გაუგზავნეს სულთანს აღრესი, რომელშიდაც გამოუცხადე მადლობა მისის მზრუნველობისათვის მათის მდგომარეობის გაუმჯობესობაზედ. მაგრამ კანდიელების სიხარული დიდხანს არ გაგრძელებულა. ოდესაც ბერძნებმა, ძალისაგამო სიმართლისა, რომელიც მინიჭა მათ ახალმა ავტომა, დააწყეს იარაღის ყიდვბ, სამიფაშა ძრიელ ეწინააღმდეგბ ამას. ეითომც საზოგადო წყობილების აღსადგენათ, მან დაიბარა 700 კაცი თათრების მხედრები, რომლებიც მოიხმარა გარდასახადის შეგროვების დროს. ქრისტიანებმა ცხადათ დაინახეს, რომ მათთან არ ქონდბთ ნდობა, რომ ზოგერთი მუხლი ახალი დებულებისა სრულებით არ მოჰყავდათ აღსრულებაში; მაგრამ მაინც არ კარგავდნენ სასოებას და გულოვნად მოელოდნენ, რომ როდესმე განთავისუფლდებოდნენ იგინი ამ მწარე მდგომარეობისაგან.

1861წ. კუნძულის გუბენატრბდ დანიშნეს იზმაილ ფაშა, შთამამავლობით ქრისტიანი. კანდიელებში განიხარეს პირველად, მაგრამ მათ მალე დაინახეს, რომ ახალმა გუბენატორბნა არ მოუტანა მათ არბ ვითბრი აღსუბუქება თათრების უღლისაგან დესპოტობა ისევე ისთე სუფეედა დიდხანს კუნძულზედ: გადასახადი, გადიდებული 1862წ. ილაჯს წუყვეტდა საწყალ კუნძულის მცხოვრებთ ქრისტიანებს. უკ-

ანასკნელ კანდილებიც გამოვიდნენ მოთმინებისაგან: წას-
 რულს 1866წ. აპრილში, მათ გაგზავნეს თავიანთი წარმომად-
 გენელები კანდაში; სადაც ცხოვრობდნენ გუბერნატო-
 რი და სხვა სახელმწიფოების კონსულები, იმისათვის,
 რომ დაენახენებიათ მათთვის თუ რა ნაირ შევიწროებას
 ითმენდნენ და ამასთანავე ეთხოვათ ევროპის შუამდგომე-
 ლობა გასათავისუფლებლად ამგვარ მდგომარეობისაგან. წა-
 რმომადგენელები შეკრებდნენ ყოველი კუნძულის მხარესაგან
 კუტუნარიაში, რომელიც შორავს კანდიას ერთი საბათის სა-
 ვალზედ. მათ შორის იყვნენ მღვდელ-მთავრები კიდონისა
 და კისამისა და ჩამოდენივე ათასი კაცი უიარაღოთ. დაა-
 წყეს რჩევა, რომელსაც განაგრძობდნენ ფრად სიფოთხილით,
 უწყსოება არს ვითარ არ მომხთარა. შეადგინეს პეტრია
 (თხოვნა ანუ საჩივარი) სულთანთან და მოაწერეს ხელი,
 რომელშიდაც აღწერეს ყოველი თავიანთი უწყაყოფილება.
 ამ თხოვნაში სჩივრდნენ იგინი უსამართლოდ ტუსალობისა
 და სხვა და სხვა გვარის შევიწროებისათვის, რომელთაც
 ითმენდნენ იგინი სამჯავრო საქმეების წარმოება, რადგა-
 ნაც მაშინდელი წესდებულებისაგმო, ხშირად მოხდებოდა
 ხოლმე, რომ მოჩივარი ანუ მოპასუხე მხარე თვითანვე
 იყო მსაჯული თავის საქმეში; გვედრებოდნენ, რომ შემო-
 კლებინა გადასახადი და უჩვენებდნენ, რომ წელიწადში მათ-
 გან მიჰკონდათ 56,55,000 პიასტრი, რომელიც ეთანას-
 წორებოდათ მთელ კუნძულის მამოსავალს; თხოულობდნენ
 აგრეთვე ნება მიეცათ ქრისტიანებისათვის. მიეწოდებინათ

მოწმებად სამჯაფროებში, და სამჯაფროების გადაწყვეტილობანი გამოცხადებით არა მხოლოდ თათრულ ენაზედ, არამედ ბერძნულზედაც: — აღეშენებიათ ახალი ბოლოზები და დაეწესებიათ მეურნეობის ბანკი. ამ მოთხოვნილების სიშართლეს კანდიელები ამართლებდნენ უწინდელი გარეშე სახელმწიფოების ტრავტატების და პროტოკოლების ძალით და იმ სიშართლით, რომელიც სულთანშა ალუთქვან 3 თებერვალს 1856 წ. მთელი სამი თვე გავიდა და არავითარი პასუხი არ გამოუვიდათ ბრწყინვალე პორტასაჟან კანდიელებს თავიანთ თხოვნაზედ. ბოლოს კრიტში მოვიდნენ 22,000 თათრები და ეგვიპტელების მხედრები, ხოლომე 22 ივნისს დიდმა ვეზირმა მისწერა იზმბილ-ფაშას: „გამოუცხადე კანდიელებს, რომ უკეთუ ისინი არ დაიშლიან თავიანთ წინააღმდეგ ყოფაქცევას, განიდევნებიან ძალიან და მიეცემათ ფიცხელ სარჯელს; ხოლო უკეთუ ამას გამოცხადების შემდგომაც აღარ დაიშალონ, მაშინ უბრძანეთ თქვენ ჯარებს, რომ შამოესიონ მათ, დაატუსალონ თავი კაცები და გავზანონ ციხეებში, ხოლო დანარჩენი გარეკონ. ფაშამ მიყო სულთ მოწერილობის აღსრულებას მაშინ კანდიელებმა აღიშართეს ბაიარალი მაკხოვრის ხატით და დაიწყეს ბრძოლა თავიანთ დადი ხნის მტერთან. წელიწადზედ მეტია, რაც ენერგიულად განაგრძობენ ამ ბრძოლას ქრისტიანები. ღმერთმა ქმნას ჯვარის ნიშანმა სძლოს მთვარე. 1867 წ. 25 აგვისტოს.

წყალტუბელი.

სია 1868 წლის

კელის მომწერთა. (*)

ქ. ტ ფ ი ლ ი ს შ ი,

12. თ. იოსებ თუმანოვი.

მიხეილ მაჭავარიანი.

გიორგი გასპაროვი.

თ. ალექსანდრე ვახ. ორბელიანი.

კნ. ბარბარე ქობულაძისა.

თ. ზურაბ ავალოვი.

თ. გრიგოლ დიდიანი.

ალექსანდრე ძაგრიფი.

სტეფანე მირინოვი,

30. თ. ივანე მალხ. ანდრონიკოვი.

ქ უ თ ა ი ს შ ი .

თ. ალექსანდრე მიქელაძე.

(*) წახრულის წლის დეკემბრის თვეში დაბეჭდილი იყო თავიდან დაწყებული ოცამდინ, დანარჩენს ახლა ვებეჭდავთ.

თ. კოსტანტინე წულუკიძე;
გიორგი ლოლობერიძე.

თ. ნიკოლოზ აბაშიძე.

კნ. ელისაბედ მაჩაბელისა.

თ. ალექსანდრე ლეონიძე.

თ. იოსებ წულუკიძე.

თ. სამსონ აბაშიძე.

თ. ასპოდიტ მაჩაბელი.

40. იოანე ყიფიანი.

კნ. საფე მაჩაბელისა.

ეპისკოპოსი გაბრიელ.

თ. რაფიელ ერისთავი.

სტეფანე აგოფოვი.

თ. ირაკლი ლორთქიფანიძე.

გერასიმე კალენდარიშვილი.

პ ე ტ ე რ ბ უ რ დ შ ი .

ნიკოლოზ და კოსტანტინე ყიფიანები.

ზ უ გ დ ი დ შ ი ,

თ. კოსტანტინე დადიანი 1.

თ. კოსტანტინე დადიანი 2.

50. კნ. ეკატერინე დადიანისა.

ო რ პ ი რ შ ი .

ალექსანდრე იოსელიანი.

თ. მიხეილ ერისთავი.

თ ე ლ ა ვ ში.

- თ. ალექსანდრე ვახვახოვი.
- თ. კაზო ერისთავი.
- თ. სოსიკო ერისთავი.
- თ. დავით ჭავჭავაძე.
- თ. გიორგი ჯორჯაძე.

ო ზ უ რ გ ე თ შ ი .

თ. მამია გურიელი,

გ ო რ შ ი .

- თ. დავით მაჩაბელი.
- 60 ალექსანდრე ელიზბ. ნატეფი 4 წ.
- ა ხ ა ლ ქ ბ ლ ა ქ შ ი .
- თ. ალექსანდრე თარხანოვი.
- პ ი ა ტ ი გ ო რ ს კ შ ი .
- თ. ზაქარია ჭავჭავაძე.
- მ ო ზ დ ო კ შ ი .
- თ. მიხეილ ერისთავი.

შ უ რ ა შ ი .

- თ. ლევან მელიქოვი.
- ვასილი სარაჯოვი.

ყ ვ ა რ ე ლ შ ი .

ალექსანდრე შარჯანოვი.

ა ხ ა ლ ც ი ხ ე შ ი .

67 თ. ზურაბ რატევი.

(გათავდა ამ რიცხვით, რომლის ლონის-ძიებათაც
გამოდის „ცისკარი“.)
